

VU Research Portal

Praxis et ordo iudiciorum Curiae Hollandiae: De stijl van het hof van Holland in de traditie van het ius commune

Hallebeek, J.

published in

Verslagen en mededelingen. Stichting tot Uitgaaf der Bronnen van het Oud-vaderlandse Recht 1999

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Hallebeek, J. (1999). Praxis et ordo iudiciorum Curiae Hollandiae: De stijl van het hof van Holland in de traditie van het ius commune. *Verslagen en mededelingen. Stichting tot Uitgaaf der Bronnen van het Oud-vaderlandse Recht*, 10, 45-116.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

C.H. van Rhee, J. Hallebeek, 'Praxis et ordo iudiciorum Curiae Hollandiae: De stijl van het Hof van Holland in de traditie van het Ius Commune', *Verslagen en Mededelingen OVR* (nieuwe reeks, deel 10), 1998, p. 45-116.

PRAXIS ET ORDO IUDICIORUM CURIAE HOLLANDIAE

(ex Ms. Universiteitsbibliotheek Utrecht VI A 18-II)

Cap. I *De libellis, citatione et venia impetranda*

1. *Hac voce "requeste" practici utuntur quotiens in aliquo negotio iudici preces offeruntur. Iurisconsulti libellum vocant, l. Libertus de in ius voc.* (D. 2,4,15).
2. Daer zijn twee maniere van requeste: d'eerste om eenige saeke te beginnen hoe dat het oock zij; de tweede in 't vordere der instantie, in wat state 't process zij, ende 't selve geschiet *in iudicio* ter presentie van parthije.
3. *Petitio veniae* om zijn vader offte diergelijcke persooene in 't recht te roupen, moet gedaen worden voor 't versouck van requeste. *Alioqui* wordt de gedaechde geabsolveert met de costen, verclarende d'impetrant vooralsnoch niet onfanckelijck. *Vel reconveniendo potest poenam petere, nam parti applicatur et est illa poena 50 aureorum, l. 4 de in ius. voc.* (D. 2,4,4), *l. 3 C. eod.* (C. 2,2,3), *Bartolus in l. ult. D. eod.*,¹ *Guido Papae, Questiones singularia, 328 et 598*,² *Dn. Praes., Consilium 186*.³
4. *Cum quis in prima instantia veniam impetrasset, nec iterum obtenta venia appellasset, procurator fisci, agens ad poenam, succubuit. Ex decisione totius Senatus appellationis enim causa alia <non> videtur, sed priorem suspendit, l. fin. de re iud.* (D. 42,1,64).
5. Als *veniae petitio in prima instantia* geomitteert is, mach men 't selve *in causa appellationis* versoecken ende requeste civil tot dien eynde impetreeen, *quae ex aequitate* ten daege dienende *concedi solet. Cur enim alter distulit agere?*
6. *Vitricus et noverca ex huius fori consuetudine impune vocantur, vide Alciatum in l. 1 C. de in ius voc.*⁴, *quicquid Doctores dicant in l. Generaliter C. eod.* (D. 2,4,13) *et Zasium in § Poenales n. 22 Inst. de act.*⁵
7. *Procurator caesaris sine venia, quae a principe impetrari debet, in ius vocari nequit, glossa in l. Bene a Zenone in verbo "iussione", C. de quadr. praescr.*,⁶ *verum de stylo non observatur.*
8. *Nota*, dat de officiere *in loco* zijnde, werden simpelijck ontboden, ende *extra locum* wesende, werden se geciteert met beslooten brieven <missiven>, *quod intelligendum secundum octavum [lege: 38^e] instructionis articulum*,⁷ so veel als hen officie aengaet. Want in hun eygen ende particuliere affairen worden zij geroepen als alle andere.
9. *Vasallus dominum suum impune vocat. Discrete tamen, honeste et tuto facit, si veniam impetret, Dn. Praes. in loc. a libert. ad vasal. in fin.*⁸ *multis autoritatibus hoc probat, vide Gayll, De pignorationibus, obs. 15, n. 4.*⁹

1. Bartolus de Saxoferrato ad D. 2,4,25 (*Commentaria I*, In primam digesti veteris partem, Venetië 1603, fol. 57ra).

2. *Singularia domini Guidonis Papae, n. 328 en 598, in Singularia omnium clarissimorum doctorum* (Lyon 1560, p. 409 en 438).

3. Nicolaus Everhardus, *Consiliorum Opus*, n. 186 (Leuven 1577, p. 394-395).

4. Andreas Alciatus ad C. 2,2,1 (*Ad rescripta principum commentarii*, Lyon 1541, kolom 127).

5. Udalicus Zasius ad Inst. 4,6,12 n. 22 (*Enarrationes in titulum institutionum de actionibus, in Opera omnia*, Tom. IV, Frankfort 1590, p. 32).

6. Glosse *Iussione* ad C. 7,37,3,2.

7. Instructie van het Hof van Holland en Zeeland (20 augustus 1531), in *Klein Plakkaatboek van Nederland* (Groningen-Den Haag 1919, p. 33-69). De artikelen waarnaar hierna wordt verwezen zijn ook uit deze instructie afkomstig tenzij anders wordt aangegeven.

8. Nicolaus Everhardus, *Loci argumentorum legales*, locus 25 (a liberto ad vasallum), n. 15 (Frankfort 1581, p. 164-174) (= locus 59 in de versie van de *Topica* 1516).

10. *Queritur* off iemandt, geroepen zijnde om actie te institueeren, eer ende alvooren hij mach ageeren, gehouden is *veniam* te impetreeren?

11. *Si quis aliquem, contra quem sine venia agere non posset, in ius traxerit* ter lager vierscharen endt der schepene *non obstante exceptione* procedeeren, so soude men bij een mandament van informatie hier te hove die procedure te niet mogen doen *ex l. 2 de in ius voc.* (C. 2,2,2).

12. Men verleent, ten ware uyt sake van schulde, teghen stede, dorpen, officiere offte edelluyde voor de eerste reyse geen brieve van mandament, dan alleen beslote missive, die bij den bode behandicht werdt ende het antwort gebracht in de griffie, alwaer parthije, copie begerende, het soecken ende lossen mach. *Idem propter praesumptionem iuris quae pro eis militat, Gaill, 1 observatione 17.*¹⁰

13. *Nota ad clariorem intellectum articuli 8 instructionis:* dat 't hoff kennisse neemt van weduwe ende weese ter eerster instantie, *quod hoc non obtineat in materia haereditatis* so wanneer als de hereditet gevallen is daer de persooone woonen ende de goederen daer gelegen zijn, *quia tunc experiri debent coram iudice loci etc. Ita iudicatum est 12. sept. 1605 commissariis Rosendael et Coninck, advocatis D. de Cocq et D. de Jong. Aut nisi ratio reddi debeat administratae tutelae, l. 19 de iud.* (D. 5,1,19), l. 2 C. *ub. de ratiocin.* (C. 3,21,2).

14. Dit privilegie heeft oock plaets *contra privilegiatum*, alsoo dat een miserabel persoon bij een ander van gelijcke conditie voor den hove betrocken, niet en mach declineeren. *Ita iudicatum in pleno senatu den 22. apr. 1590 cum condemnatione expensarum.*

15. Officiere sorteeren te hove oock van lage vierschare *passive non active*, te weten dat men haerluyden roepen mach (*solum* als daer is obligatie), maer zij een ander ongeprivilegiert niet.

16. De herbergiers van Den Hage ter cause van vertoonde kosten doen haerluyden debiteurs ter eerster instantie voor deesen hove daechvaerden ende obtineeren. *<Postquam scriptioni utrinque renunciatum est, non licet libellum emendare, nisi refusus impensis litis retardatae, decisio Supremae Curiae Hollandiae 69.*^{11>}

Cap. II *De citatione*

1. *Omnis citatio aut est verbalis aut realis. Verbalis* die door den mondt van den deurwaerder geschiet, *estque duplex: privata aut publica. Privata* die aen den persoon ofte haere woonstede gedaen wordt, *doctores in l. Plerique de in ius voc.* (D. 2,4,18). *Publicque* die openbaerlijck geschiet door mandate aen de kerckdooren, stadthuis, offte andere *publicke* ende *gemeyne* plaetse aengeschlagen, door afroepen, kloekenslach, trompetten ende anders, *gallice* "adjourner a son de trompe et cry publicq".

2. Van dese maniere van citieren, *item* wanneer ende in hoedanige sake deselve plaetse heeft, wert getraceert *apud Marantam, Part. 6, De citatione, n. 82 usque ad n. 115,*¹² *Gaill, 4 observatione 57,*¹³ *Bartolum, in extravagantes, ad reprimendum, verbo "Edictum",*¹⁴ *Felinum, in c. Quoniam § Porro ut lit. non contest.,*¹⁵ *Baldum et doctores in l. fin. § Cum igitur C. de iur. delib.*¹⁶

3. *Realis* offte handtdadige citatie is aentastinge van persooone, *c. Si clericus de sent. excom.* (VI 5.11.15), *Auth. Quia [lege: Qua] in provincia C. ub. de crim. ag. oportet* (Auth. post C. 3,15,2), *ubi doctores, et Iason praecipue in l. Pleri-*

9. Andreas Gaill, *De pignorationibus*, Observatio 15, n. 4 (Keulen 1608, p. 204).

10. Andreas Gaill, *Practicarum observationum ... libri duo*, Liber I, Observatio 17, n. 7 (Keulen 1608, p. 36).

11. Cornelius Neostadius, *Utriusque Hollandiae, Zelandiae Frisiaeque curiae decisiones* ('s-Gravenhage 1667, p. 223 (Hoge Raad)).

12. Robertus Maranta, *Praxis seu de ordine iudiciorum tractatus*, Pars VI, *de citatione eiusque requisitis*, n. 82-115 (Keulen 1650, p. 251-254).

13. Andreas Gaill, *Practicarum observationum ... libri duo*, Liber I [sic], Observatio 57 (Keulen 1608, p. 105-108).

14. Bartolus de Saxoferrato, *Tractatus super constitutione extravaganti Ad reprimendum, Per edictum*, in Bartolus, *Consilia, quaestiones et tractatus* (Basel 1588, p. 279-281).

15. Felinus Sandeus ad X 2.6.5.1 (*Commentariorum in decretalium libros V, pars secunda*, Basel 1567, kolom 354-364).

16. Baldus de Ubaldis ad C. 6,30,22,1a (*Sextum .. codicis libros praelectiones*, Lyon 1561, fol. 104ra-105rb).

*que de in ius voc.*¹⁷

4. Sommige citatie geschiede voor litis contestatie, sommige nae. Voor, als om te recht te kommen, om te sien wijsen 't profijt van defaulten, om te kennen oft ontkennen, te guaranderen *et similia*. Naer litis contestatie doch voor de sententie, om schriffure te debateeren of accorderen ende daerop te antwoorden *per verbum credit aut non*, om getuygen te zyn [*i.e.* zien] sweeren, om productie te sien doen, om arremente van processe aen te nemen. Naer sententie, om declaratie van kosten over te nemen, om costen te sien taxeeren, etc.

5. Sommige citatie zijn oock simpel, sommige peremtoir. Simpele zijn die daer meer daginge gedaan worden als één. Peremptoire citatie is dewelcke perimeert ende doodt alle daginghe ende is van sulcken effecte dat de gedaechde niet langer en mach verbeyden ende de saeke door citatie begonst sleypende te houden, *l. Et tertium 70 de iud.* (D. 5,1,70). Want den juge verstaet en doet in 't mandament uytdrukken, compt de gedachde oft niet, dat hij in de sake sal voorts procedeeeren naer behooren, *vide Bartolum in l. Si finita 15 § Iulianus 16 D. de damn. infect.*,¹⁸ *Panormitanum in c. Causam de rescript.*,¹⁹ *vide Lanfrancum, De citatione n. 8, versiculo Sed quaero.*²⁰

6. Naer onse stil is de eerste citatie peremptoire in appellatie van executie, *instructionis Hollandiae* art. 114 [*lege*: 113]; in appellatie ofte reformatie tegens d'impetrant, *dicto articulo* [114] *et articulo 210* [*lege*: 209]; om brieve van cessie te sien interineren, *dicto articulo 114*; om declaratie van costen over te neemen, 114; in taxatie van costen, 118, 195; om te sien decerneeren lettere van executoire op willige acte van condemnatie ofte op verjaerde sententie van desen hove, ende op alle sententie van andere rechters, *dicto articulo 118*. *Item*, alle citatie die gedaen worden nae litis contestatie zijn peremtoir, art. 121.

7. De tweede citatie is peremtoir in simpele possessie, art. 112; in appel ofte reformatie jegens den gedaegde, art. 114 en 209; om arrementen van proces aen te neemen, 114; in cas van garandt, art. 115; om te zien interineren brieve van remissie, art. 223.

8. De derde in personale actie, in welcke gegeven wordt een vierde commissie *ex superabundanti*, art. 108.

9. De vierde in reele actie, art. 118 [*lege*: 110]; in criminele sake, art. 120.

10. Als den dach van rechten te cort geleyt is, so versoeckt parthije bij den hove de sake in state gestelt te zijn.

11. Als het mandament ten dage dienende niet thuis gebracht is, stelt 't hoff de sake in state *ex officio*.

12. Parthije, ten incompetenten dach gedachvaert sijnde, mach concludeeren dat het exploit verclaert sall werden null ende van geender werden ende tot absolutie van instantie met de coste. 't Hoff geeft de gedaechde dach *ad certum diem*.

additiones:

*Certae tantum personae citantur quae vel proprio vel colectivo nomine designari possunt, decisio Supremae Curiae 11.*²¹

*Citatio parum legitime facta conualescit si citatus comparuerit, Villalobos in Communes opiniones, verbo "citatio", n. 56,*²² *Mynsinger, Centuria 2, observatione 18.*²³ *Sed si quis viribus praeturae invitatus compulsus sit, nequidem per litis contestationem processus conualescit, decis. curiae provinciae 5, versiculo "t Is buyten".*²⁴

Cap. III Van mandamenten, venu en court, relatie van den deurwaerder

17. Iason Maynus ad D. 2,4,18 n. 33 (*In primam digesti veteris partem commentaria*, Venetië 1590, fol. 93vb).

18. Bartolus de Saxoferrato ad D. 39,2,15,16 (*Commentaria V*, In primam digesti novi partem, Venetië 1602, fol. 30ra-32rb).

19. Panormitanus ad X 1.3.18 (*Prima pars super primo decret.*, s.l. 1521, fol. 58rb-59rb).

20. Lanfrancus ab Ariadno, *De citationibus*, n. 10 [sic] (*Tractatus universi iuris*, III,II, Venetië 1584, fol. 58vb).

21. Cornelius Neostadius, a.w., p. 147 (Hoge Raad).

22. Johannes Baptista a Villalobos, *Opiniones in iure communes*, letter C, nr. 56 (Venetië 1564, p. 57).

23. Joachimus Mynsingerus, *Singularium observationum imperialis camerae centuriae VI*, Centuria 2, observatio 18 (Wittenberg 1548, p. 99-100).

24. Cornelius Neostadius, a.w., p. 18 (voor vers. "t Is buyten", zie p. 22, paragraaf 4).

1. Op de relatie van den deurwarder, relaterende dat vrienden ende magen consenteeren in cas van purge, remissie, *etc.*, en wordt geen recht gedaen, tensij deselve magen ende vrienden uytgeroepen ende defaillante zijn.
2. *Non creditur relationi ostiarii nisi quatenus concernit eius commissionem, arg. l. Si quis § Rationem de edend.* (D. 2,13,6,3); *adde Menochium, De arbitrariis, cas. 112,*²⁵ *Gaill, 1 observatione 54, n. 4;*²⁶ *conf. l. Ea quidem C. de accusat.* (C. 9,2,7).
3. Een deurwaerder in cas van relateren is als een onwederleggelijcke getuyge, *Baldus in c. Cum dilectus de dol. et contum. in fin. 2. col.*,²⁷ *Mysinger 5, observatione 51,*²⁸ *Iason et alii in l. 13, § Et si quidem, n. 7, C. de iud. et d. § ibid., n. 12 et seqq.*²⁹ *Admitteretur tamen probatio in contrarium, vide scribentes in l. Optimam C. de contr. stip.* (C. 8,37(38),14).
4. Als het mandament ten daghe dienende bij den deurwaerder niet thuis is gebracht, so stelt 't hoff de saeke in state *ex officio*.
5. Als den dach van rechte te cort geleydt is *propter nimiam executoris praecipitantiam*, so versoect parthije bij den hove de sake in staet gestelt te zijn, *l. Ab hostibus § fin. quib. ex caus. mai.* (D. 4,6,15,3), *c. Dilecti de dilat.* (X 2.8.1) *et ibi doctores*.
6. Als de gedaegde ten dage³⁰ van 't exploit seit tot den deurwaerder: "Ick ben tevrede te betalen, mits dat ghij mij restitueert mijne obligatie", mach ten daghe dienende concludeeren tot verder niet ontfanckelijck noopende de costen offte versoek daerop te schrijven bij memorien, 't hoff met compensatie *etc.*
7. *Quando plures actiones cumulantur de quibus in mandato citationis non est facta mentio, pars recte concludit* tot absolutie van instantie, ten ware het mandament hiele de clausule "omme op alsulcken versoeck *etc.*" Alsdan moet parthije antwoorden, eerst daagh hebbende van beraedt.
8. D'ordonnancie van de camer is, dat geen deurwaerder voor zijn broeder eenich exploit mach doen. Ende houdt 't hoff sulcke exploit voor niet, immers qualijck ende onrecht gedaen, *quia est quodammodo propria causa, ad quam nimis esset affectus. Iurisdictio prorogata censetur per hanc clausulam* "op heerlijcke ende reale executie van den hove van Hollandt", *item* "met alsulcke recht ofte rechteren ofte met weeskinderenrecht", *item* "ick verbinde mij verwonnen te zijn met allen rechten". *Sed per hanc clausulam* "met alsulck recht als men 's keysers domeynen innet" *prorogatur quidem iurisdictio, sed non habebit eam executionem privatus, ut statim sine citatione liceat ghijnselen, sed citabit eum ad cognoscendum, l. Meminerit C. und. vi* (C. 8,4,6). *Caeterum, hac clausula* "met erfpacht offte willekeursrecht" *non prorogatur iurisdictio*.
9. *Si non sit obligatio in diem* (*vide l. Magnam C. de contr. stip.* (C. 8,37(38),12)), als jaerlijckse renten, *debitor est interpellandus. Alias expensas in lite factas non consequitur. Exciperet enim reus*: "Waerom doet ghij mij moeyten? Hadt ghij een woordt geseydt, ick hadde u betaelt". Ende daeromme stelt men in de requeste: "nietteghenstaende minnelijcke interpellatie daeromme gedaen", *l. Debitores 10 C. de pignor.* (C. 8,13(14),10). *Nec sufficit denuntiasse nisi id factum sit oportuno loco et tempore. Alias reus concluderet* "noopende de costen tot niet ontfanckelijck".
10. *Si condemnatus in expensas decedat, opus est nova citatione qua citentur heredes* omme executie te sien decerneeren op seekere acte van condemnatie, *sic tamen, ut heredes qui in mora non fuerint, si contenti fuerint solvere condemnationem, possint concludere* "tot verder niet ontfanckelijck".
11. Als iemandt gecondemneert is te betaelen de estimatie van seker landt, soo krijgt men mandament daerbij de gecondemneerde bevolen zij deselve te voldoen ende te betaelen, ofte dat bij gebreke vandien gedaechvaert sij om de

25. Jacobus Menochius, *De arbitrariis iudicium*, Lib. II, casus CXII (Keulen 1607, p. 217-218).

26. Andreas Gaill, *Practicarum observationum ... libri duo*, Liber I, Observatio 54, n. 4-5 (Keulen 1608, p. 102).

27. Baldus de Ubaldis ad X 2.14.6 n. 6 (*Ad tres priores libros decretalium commentaria*, Turijn 1578, fol. 166vb).

28. Joachimus Mysingerus, *Singularium observationum imperialis camerae centuriae VI*, Centuria 5, observatio 51, n. 2 (Wittenberg 1548, p. 442).

29. Iason Maynus ad C. 3,1,13,2 n. 7 en n. 12 e.v. (*In primam codicis partem commentaria*, Venetië 1590, fol. 121rb en fol. 121va-b).

30. L.J. van Apeldoorn (ed.), Aanteekeningen hoofdzakelijk betreffende den stijl van procedereen voor het Hof van Holland (omstreeks 1550-1570), in *Uit de practijk van het Hof van Holland in de tweede helft van de zestiende eeuw. Een handschrift* [Oud-Vaderlandsche rechtsbronnen, 3e reeks, VII], Utrecht 1938, p. 85-206, II.5: *voor date* i.p.v. *ten dage*.

estimatie te sien doen, te verantwoorden, *etc.*, ende voorts *etc.*, met inthimatie.

12. Als schepene ofte naestgelande onwillig zijn omme de estimatie te doen, so wert henlyden bij missive bevolen dat te doen naer haer rechte wetenschap.

13. *Generalis citatio* op allsulck versoek *restringitur ad annexa, c. Consuluit de appellat.* (X 2.28.18).

14. De daghelijxe questie, te weten of men gehouden is te geloven een deurwaerder simpelijck seggende dat hij geciteert heeft, decideert *Abbas in c. Cum parati de appellat.*,³¹ *Iason in § Quadrupl. Inst. de act.*,³² *Speculum qualiter citatio per vivam vocem § Sed numquid creditur.*³³

15. *Item* of de <relatie>³⁴ in weerde mach gehouden werden als de deurwaerder seyt dat hij geciteert heeft achtervolgende het mandament offte zijne commissie, *vide Socinum, consilia* 56, vol. 4.³⁵

16. *De poena ostiarii male relatantis vide apud Merulam, fol. 102, cap. 7.*³⁶

additio:

*Si citatus sit persona circumspecta et fide digna et iuret se nunquam citatum fuisse, credetur iuranti potius quam nuncio. Maranta, De citatione, n. 53,*³⁷ *vide et Christinaeum, tit. 1, art. 19,*³⁸ *Alciatum, reg. 3, praesumpt. 16,*³⁹ *Mascardum, Conclusio 94, n. 24.*⁴⁰

Cap. IV Van procureurs ende procuratie

1. Missive en is geen suffisante procuratie omme in conclusie te consenteeren, *vide l. 1 D. de proc.* (D. 3,3,1) *et l. ult. mand.* (D. 17,1,62), *Panormitanum in c. Significavit de appell.*,⁴¹ *Bartolum in l. Non solum, n. 4, de proc.*⁴²

2. *Casus in quibus opus est speciali mandato sunt in glossa in c. Nonnulli 28, q. 2 ad verba "sine speciali mandato" de rescript.*,⁴³ *et apud Bartolum in l. Filiusf. de donat.*⁴⁴ *et maxime in glossa ad c. Qui ad agendum § Procurator, ad verbum "pacisci" de procurat.*⁴⁵

3. *Sed praeter hos casus non licet de stylo haec procuratorem facere absque speciali mandato: 1. omme cessien ende similia te debateeren; secundo te renuncieeren de instantie vel similia; 3. te transigeeren, quia non habet potestatem*⁴⁶

31. Cf. Panormitanus ad X 2.28.19 n. 4 (*Tertia pars super secundo decret.*, s.l. 1521, fol. 102ra).

32. Iason Maynus ad Inst. 4,6,25 n. 22 (*De actionibus*, Lyon 1554, fol. 103vb).

33. Cf. Guillelmus Durantis, *Speculum iudiciale*, Lib. II, Partic. I, De citatione § 4, n. 7 (Basel 1574, herdruk Aalen 1975, Tom. I, p. 436-437).

34. Verbeterd uit: *citatie*.

35. Marianus en Bartholomeus de Socinis, *Consiliorum quarta pars*, consilium LVI (s.l. 1525, fol. 55va-66rb).

36. Paulus Merula, *Synopsis praxeos civilis, Maniere van procederen in deze provintien Hollandt, Zeelandt ende West-Vrieslandt belanghende civile saken*, Lib. 4, dist. 4, sect. 1, tit. 5, cap. 7 (Amsterdam 1592, p. 202).

37. Robertus Maranta, *Praxis seu de ordine iudiciorum tractatus*, Pars VI, *de citatione eiusque requisitis*, n. 153 (Keulen 1650, p. 246).

38. Paulus Christinaeus, *In leges municipales eiusdem civitatis ac provinciae commentaria ac notae*, Titulus I, articulus XIX (Antwerpen 1642, p. 61-66).

39. Andreas Alciatus, *De praesumptionibus*, tertia regula, praesumptio XVI (*Tractatus universi iuris*, Tom. IV, Venetië 1584, fol. 336va-b).

40. Josephus Mascardus, *Conclusiones omnium probationum*, Conclusio XCIV, n. 24 (Turijn 1624, fol. 83rb).

41. Panormitanus ad X 2.28.48 (*Tertia pars super secundo decret.*, s.l. 1521 fol. 120ra).

42. Bartolus de Saxoferrato ad D. 3,3,39 (*Commentaria I*, In primam digesti veteris partem, Venetië 1603, fol. 106va-107rb).

43. Glosse *Sine speciali mandato* ad X 1.3.28.

44. Bartolus de Saxoferrato ad D. 39,5,7 (*Commentaria V*, In primam digesti novi partem, Venetië 1602, fol. 55rb-56ra).

45. Glosse *Vel pacisci* ad VI 1.19.4.

46. Van Apeldoorn, a.w., III:8: *partem i.p.v. potestatem*.

*decisionis, sed tantum exercitium actionis, ut dicit Bartolus in l. Transactio. C. de transact.*⁴⁷ *Ideoque in iudicio non temere quid praesentet vel accipiet;* 4. omme de wederparthije te admitteeren tot purge van eenige defauten, art. 122 *instructionis;* 5. om relieff te impetere, *scilicet si principaliter ex parte petentis, non autem deferentis petat, l. Illud § ult. de min. (D. 4,4,25,1), Panormitanus et Innocentius in c. Suscitata in verb. in verb. [sic] "postulavit".*⁴⁸

4. *Item, habens legitimam administrationem, ut tutor, oeconomus, curator, praelatus, potest etiam sine speciali mandato restitutionem principaliter petere, Panormitanus, dicto c. Significavit.*⁴⁹

5. *De stylo curiae* werd onverbrocklijck geobserveert, dat al 't geene bij den advocaet offte procureur ter presentie van zijn meester gepleyt off voor commissaris gepresenteert offte generaliseert wordt, verstaen wordt te wesen de woorden van zijn meester, nietthegestaende de procureur in absentie van zijn meester diergelijke presentatie sonder speciale last van zijn meester niet en soude mogen doen, 't welck in seekere salvatie gesustineert werdt bij Banchem ende Hoogerbeets.

Cap. V Cautie voor de coste ende het gewijsde

1. *Cautio est praevia et praeambula litis contestationis. Ideoque, als iemandt ten daghe dienende van eysch eyscht cautie ende d'antwoort accepteert aleer daerop cautie gedisponeert is, is te laet op omme deselve daernae te eyschen, nisi iudex interloquatur et reus respondeat* dien niet onvermindert, *vide l. Pomponius § Ratihabitio. D. de procur. (D. 3,3,40,3). Capelle Tholosane,*⁵⁰ *decisio 138,*⁵¹ *dicit cautionem de refundendis expensis et prosequendo litem usque ad finem posse peti post litem contestatam, l. 2 C. de const. (C. 1,14,2). Item, toties peti potest de integro satisfdari quoties inopinata calamitas suboritur, ut als iemandt arrementen aenneemt, l. Si ab arbitro § fin. qui satisfd. cog. (D. 2,8,10,1), quia, si ab initio fuisset calamitosa, sibi imputet, l. 3 D. de fideiuss. (D. 46,1,3).*

2. *Satisfdatio iudicatum solvi quam facit fideiussor vel defensor in prima instantia; item, fideiussor cavens iudicio quem stitutum [lege: staturum]; item, procurator cavens de rato, non committit, et ex ea non tenetur in causa appellationis. Ideoque, datae cautiones in secunda instantia sunt revocandae,*⁵² *nisi aliud actum sit, per textum in l. pen. et ibi Bartolus D. iud. solv.*⁵³

3. *Sententia huius curiae qua actor iubetur cavere, intelligitur pro expensis; reus autem pro iudicato, idest pro litis aestimatione, ten waere dat daer reconventie gedaen ware, contra actorem qui onera rei in <ea>*⁵⁴ *causa subit, offte dat iemandt ware appellant, quo casu et cautio iudicati exigi potest. Reus enim ordinarie non tenetur praestare iudicatum solvi nisi quatenus vergit [lege: vergat] ad inopiam. Tunc petitur ut sub arresto ponantur eius bona, et impetretur mandament poenal stadhoudende, te weten dat reus niet sall mogen vervreemden quicquid ex bonis suis, aut saltem non omnia, ut salvum maneat iudicatum, of dat hij eerst ende alvoren sekere goeden behouden moet om 't gewijsde te voldoen, § Sed hodie Inst. de satisfdat. (Inst. 4,11,2).*

4. Niemandt is gehouden cautie te stellen verder dan hij mach, *quia alias multi iure suo caderent qui cautionem idoneam praestare non possent. Igitur, so wie geen cautie stellen kan, die stelt saltem cautie juratoir, glossa in c. 1 in verbum "sufficiat" de dol. et contum.*⁵⁵ *Imo, quando quis tenetur satisfdare ex forma legis vel statuti, si est vir bonus, statur eius iuratoriae cautioni, Hypolytus in sua Praxi.*⁵⁶

5. *Extraneus semper tenetur et eligere domicilium et cautionem praestare pro expensis, Wesembecius titulo Qui satisfd.*

47. Bartolus de Saxoferrato ad C. 2,4,7 (*Commentaria VII*, In primam codicis partem, Venetië 1602, fol. 52rb).

48. Panormitanus ad X 1.41.6 n. 9 (*Secunda pars super primo decret.*, s.l. 1521, fol. 157vb-158va) en Innocentius IV ad X 1.41.6 (*Super libros quinque decretalium*, Frankfort 1570, herdruk 1968, fol. 182r).

49. Panormitanus ad X 2.28.48 (*Tertia pars super secundo decret.*, s.l. 1521 fol. 120ra).

50. Van Apeldoorn, a.w., VI.6: *Papa* i.p.v. *Capelle Tholosane*.

51. Stephanus Aufreerius, *Decisiones capelle Tholosane*, quaestio cxxxviii (Lyon 1527, fol. 39v).

52. Van Apeldoorn, a.w., VI.13: *renovandae* i.p.v. *revocandae*.

53. Bartolus de Saxoferrato ad D. 46,7,20 (*Commentaria VI*, In secundam digesti novi partem, Venetië 1602, fol. 104ra-va).

54. Verbeterd uit: *hac*.

55. Glosse *Sufficienter* ad VI 2.6.1.

56. Hippolytus de Marsiliis, *Practica causarum criminalium* (Lyon 1542).

cog.⁵⁷ *Illa electio domicilii successit in locum satisfactionis de persistendo usque ad finem litis, vide Zasium in l. Qui ante kalendas col. ult. in fin. D. de v.o.,*⁵⁸ *vide Bartolum in repetitione l. Consentaneum C. quom. et quando iud.*⁵⁹

6. Gejustificeerde cautie is *quam scabini loci approbarunt, qui tunc tenentur in subsidium, l. Si vero § 1 Qui satis. cog. (D. 2,8,5,1), l. Lucius de adm. tut. (D. 26,7,46); et de hac cautione intelligitur quando aliquis impetrat mandatum ut nummi arresto eximantur sub cautione.*

7. *Fideiussor iudicatum solvi ex illa solum clausula potest conveniri et excuti etiam ante reum principalem sine novo processu. Secus, cum quis post sententiam fideiussisset se soluturum, vide Bartolum in l. 1 et 2 C. de usu. rei iud.*⁶⁰

8. *Quae sint bona et sufficientes cautiones exponit Rebuffus, ad constitutiones regias, tractatu de sententiae executione art. 1, glos. 41, fol. 199.*⁶¹ *Item an advocatus, procurator, miles bona cautio fit, idem ibidem.*

9. *Qui cautionem petit per hoc non videtur in iudicem consentire, sed nihilominus post et declinare poterit. Et ita per totum senatum iudicatum est, tam in satisfactionibus iudicio fiat quam iudicatum solvi, Bartolus in l. Vir bonus D. iud. solv.*⁶²

Cap. VI Van copie et de edendo

1. Als iemandt in zijn venu en court hem op eenige monimente fondeert, is ten daghe dienende tot versouck ende costen van parthije gehouden daarvan copie te leveren ende dach van beraet, *vide Panormitanum in c. Significavit et c. Albericus de testib. et c. fin. de fid. instr.,*⁶³ *Lanfrancum in repetitione c. Quoniam de probati. super verbo "instrumentorum productiones";*⁶⁴ *vide et l. 1 ff. de edend. (D. 2,13,1).*

2. Als iemandt de munimenten daerop hij hem fundeert niet bij hem en heeft overmits de sorge van verliese in 't transporteeren, offte bevreest is het originel *in iudicio* over te leggen, soo versoeckt men ordonancie op een secretaris van desen hove omme de originele stucken te extraheren, copieren, ende collationeeren ende autoriseeren,⁶⁵ ende alsdan is geraden parthije adverse tot die collatie vandien bij een deurwaerder te insinueeren, *vide art. 58 [lege: 68] instructionis Hollandiae.*

3. De rechtsgeleerden willen ende verstaen, dat d'aenlegger ten versoucke ende instantie van den verweerder (buyten welcke 't hoff geene copie offte editie decerneert), *Iason in l. Quadam 9, n. 4 de edendo,*⁶⁶ moet ende behoort overleggen alle de instrumenten die enichsins tot de saeke dienen ende deselve connen vorderen, nietteghenstaende oock den <aenlegger>⁶⁷ hem daarmede niet in rechte wilde behelpen, *Iason in l. fin., n. 2 dicto titulo,*⁶⁸ *doctores ad l. Senatus 3*

57. Matthaeus Wesembecius ad D. 2,8 (*In Pandectas iuris civilis et Codicis Iustiniani Lib. IX commentarii*, Basel 1593, kolom 92-98).

58. Udalricus Zasius ad D. 45,1,13 (*In titulos aliquot digesti novi commentaria*, in *Opera omnia*, Tom. III, Frankfurt 1590, p. 504-505).

59. Bartolus de Saxoferrato ad C. 7,43,8 (*Commentaria VIII*, In secundam atque tertiam codicis partem, Venetië 1602, fol. 62va-63va).

60. Bartolus de Saxoferrato ad C. 7,54,1-2 (*Commentaria VIII*, In secundam atque tertiam codicis partem, Venetië 1602, fol. 77ra-b).

61. Petrus Rebuffus, *Commentarii in constitutiones seu ordinationes regias*, Tractatus de sententiis executoriis, articulus 1, glossa 16 [sic] (Lyon 1554, Tom. I, p. 325-333).

62. Bartolus de Saxoferrato ad D. 46,7,18 (*Commentaria VI*, In secundam digesti novi partem, Venetië 1602, fol. 103rb-vb).

63. Panormitanus ad X 2.20.41 (*Secunda pars super secundo decret.*, s.l. 1521, fol. 73vb-74vb), ad X 2.20.43 (ibid. fol. 75va-76va) en ad X 2.22.16 (ibid. fol. 112ra-113ra).

64. Lanfrancus ab Ariadno ad X 2.19.11 (*De probationibus*, in *Tractatus universi iuris IV*, Venetië 1584, fol. 33va-36ra).

65. In het handschrift van Van Apeldoorn is *authoriseren* verbeterd in *authentiseren* (a.w., VII.3).

66. Iason Maynus ad D. 2,13,9 n. 4 (*In primam digesti veteris commentaria*, Venetië 1590, fol. 140vb).

67. Verbeterd uit: *rechter*.

68. Iason Maynus ad D. 2,13,13 heeft geen n. 2 en lijkt niet overtuigend. Wellicht is bedoeld de lex *Si legatum*; cf. Iason Maynus ad D. 2,13,2 n. 2 (*In primam digesti veteris commentaria*, Venetië 1590, fol. 137ra).

eod. (D. 2,13,3), *Imbertus, Institutionum forensium, lib. 1, cap. 17 in fin.*⁶⁹

4. Testamente moeten overgeleydt zijn naer eysch gemaect, *Gaill, 1 observatione 106, n. 3.*⁷⁰

5. *Item*, rekeninge darin de anlegger hem vermeet, *vide scribentes ad l. 5 et ult. C. de edendo* (C. 2,1,5, C. 2,1,8).

6. *Si actor recusaverit instrumenti editionem, Bartolus, in l. 1, § ult. D. de edend. et in l. 2 C. eod.*,⁷¹ *consulit ut iudex tempus praefiniat intra quod instrumentum illud edatur, alioqui eo tempore elapso fidem ille non habendam pronunciet. Guido Papae aliud quoque adversum contumacem hoc remedium tradit, nempe ut nullum ex eo instrumento commodum adipiscatur, ut notat in Decisionibus Gratianopolitanis, questio 245,*⁷² *quod cum praecedenti convenit. Verum actor petere potest ut saluum sibi ius maneat, eam actionem quae instrumento continetur aliter quam scripto probare, si modo prius iureiurando asseveraverit neque id instrumentum apud se esse, neque id dolo desiisse possidere, eiusque investigandi iustam diligentiam praestitisse; vide de his omnibus Imbertum, Institutionum forensium, lib. 1, cap. 17 in additione ad verbum "submovebitur" in fine*⁷³, *et omnino Merulam, fol. 243, cap. 3, sect. 3.*⁷⁴

7. *Maritus coniugalis pactionis intrumentum edere non tenetur; Imbertus, ibidem.*⁷⁵

8. *Grapharius debet acta petentibus partibus communicare, l. 2 C. de edend. (C. 2,1,2). Pars autem non potest petere, ut grapharius ea acta circumducatur, id est delet, nisi iudex consentiat. Nec potest id iudex nisi partis non intersit.*

additiones

*Quamvis his quae in iudiciis a parte non proponuntur renunciatum credatur, id tamen omissum non videri quod additionibus inseritur. Hoc tamen parti pendendum iudex edicet, decisio Supremae Curiae Hollandiae 42.*⁷⁶

*Ei tantum cuius interest exhibitio instrumenti facienda est, decisio Supremae Curiae Hollandiae 67.*⁷⁷

*An decisio 64 Supremae Curiae*⁷⁸ *satis convenit l. 1 C. de edend. (C. 2,1,1); conf. Menochium, 2 De arbitrariis, cas. 17, § n. 5,*⁷⁹ *Bellonum, 2 Supputationes, 11.*⁸⁰

*Reus non tenetur edere intrumentum quo actio adversum se instruat, decisio Supremae Curiae Hollandiae 64.*⁸¹

Cap. VII Van eyscher, impetrant, gedaechde, eysch en conclusie, antwoord, replicq ende duplyck

1. Als de conclusie ten daghe dienende qualijck genomen is, en bij parthije dach genomen is om t'antwoorden, so mach

69. Johannes Imbertus, *Institutionum forensium ... libri quatuor*, Liber I, caput xvii (Lyon 1552, p. 74).

70. Andreas Gaill, *Practicarum observationum ... libri duo*, Liber I, Observatio 106, n. 4-5 [sic] (Keulen 1608, p. 187-188).

71. Bartolus de Saxoferrato ad D. 2,13,1,5 (*Commentaria I*, In primam digesti veteris partem, Venetië 1603, fol. 72vb) en ad C. 2,1,2 (*Commentaria VII*, In primam codicis partem, Venetië 1602, fol. 52rb).

72. Guido Papae, *Decisiones Gratianopolitanae*, quaestio 245 (Frankfurt 1591, fol. 166vb).

73. Johannes Imbertus, *Institutionum forensium ... libri quatuor*, Liber I, caput xvii in de additie bij het woord *submovebitur* (Lyon 1552, p. 77-78).

74. Paulus Merula, *Synopsis praxeos civilis, Maniere van procederen in deze provintien Hollandt, Zeelandt ende West-Vrieslandt belanghende civile saken*, Lib. 4, dist. 4, sect. 3, tit. 2, cap. 3 (Amsterdam 1592, p. 243).

75. Johannes Imbertus, *Institutionum forensium ... libri quatuor*, Liber I, caput xvii in de additie bij het woord *submovebitur* (Lyon 1552, p. 77-78).

76. Cornelius Neostadius, a.w., p. 188 (Hoge Raad).

77. *Ibid.*, p. 222 (Hoge Raad).

78. *Ibid.*, p. 216 (Hoge Raad).

79. Jacobus Menochius, *De arbitrariis iudicium*, Lib. II, casus XVII, n. 5 (Keulen 1607, p. 123).

80. Nicolaus Bellonus, *Supputationum iuris liber secundus*, caput XI, n. 3 (*Novae declarationes et variae lectiones*, Venetië 1585, p. 572).

81. Cornelius Neostadius, a.w., p. 216 (Hoge Raad).

den eyscher ten selven dage de presentatie mede in den eysch insereeren om zijn conclusie te amplieren, *quo casu reo novus terminus dilationis est concedendus, Lanfrancus in c. Qui de probat.*⁸² ende moet actor betaalen de coste van dien daghe. *Post litem vero contestatam* mach men dat versoecken bij requeste civil *etiam post conclusionem in causa, Panormitanus c. Pastoralis de caus. pos. et propr.*⁸³

2. Als iemandt geciteert is omme te sustineeren offte renuncieeren, *si renunciat, non est redeundum ad iudicem a quo, qui semel gravavit l. Eos C. de appell. (C. 7,62,6)*, vindt 't hoff doen te niete 't vonnisse in questie, verclaert dat parthijen voor deesen hove ageeren sullen. Ende *his casibus* moet men eysch doen *intra annum*.

3. Als in eenich venu en court 't bevel sulx niet gedaen en is, als men ten daghe dienende soude willen concluderen, indien de gedaechde 't bevel geobediert heeft ende tevreden is 't selve te volkomen, so moet men *novam instantiam* begeren.⁸⁴ Maer als hem de gedachde opposeert, so mach men ten daghe dienende sijn conclusie maken als men dat begeert ende verstaet, *hoc enim licet ante litem contestationem, vide doctores in l. Edita C. de edend. (C. 2,1,3)*. Ende en verstreckt het venu en court alsdan voor den eyscher anders niet dan simpele citatie.

4. So iemandt hier te hoff eenige presentatie gedaen heeft, mach die revoceeren eer ende alvoren die geaccepteert is, nietteghenstaende parthije adverse dach hadde genomen omme dieselve t'accepteeren offte te revoceeren. *Sic approbatum* bij 't volle collegie den 21. januari 1550.

5. *Quando actor plus temporis petit*, mach men concludere tot niet ontfancklick ende dat de indicie geduplicateert sullen worden, ende niet concludere tot absolutie van de instantie. *Quod fallit in condemnatione annuae quantitatis, cuius dies nondum cesset, glossa in l. Non quem*⁸⁵ *C. de iud.*,⁸⁶ *sed executio differtur, vide et l. Non solum § Tale ff. de lib. leg. (D. 34,3,8,3)*.

6. In gevalle *quod actor moriatur nondum finita lite, continuatur lis in eius successorem. Verum, si reus moriatur, vocandi sunt heredes* omme de arremeente van den processe aen te nehmen ende voorts te procedere *etc., licet enim instantia transeat in heredes, l. Si eum hominem de fideiuss. (D. 46,1,33)*. *Si tamen non sit processum contra heredem, sed contra defunctum, sententia non valebit, l. 2 C. quae sent. sin. appell. rescind. (D. 49,8,2)*.

7. *Sed quid si quis (ut aliquando fit) moriatur nullis heredibus relictis, aut adire non volentibus? Certe in Curia Hollandiae ordinatur curator et adversus eum proceditur, Castrensis in dicta lege 2.*⁸⁷ *Mechliniae autem postquam conclusum est in causa, fertur sententia in defunctum, nec opus est curatore. Quod et in Francia observatur.*

8. Als 't process is in feyte, soo neemt 't hoff geen regardt op de conclusie *apud acta* genomen, dewelcke men, *licet lite contestata*, mach amplieren ende sulx formeeren als men begeert. *Nec oportet*⁸⁸ in 't *intendit* van de schrifture hem refereeren *ad conclusionem apud acta* genomen, *quia hoc casu scripturae obtinent vim libelli, vide Alciatum in l. Edita C. de edend.*⁸⁹ Maer als 't process is bij memorie off als daer geappointeert is acte te maken, soo neemen mijn heere regardt op de conclusie *apud acta* genomen, ende is niet van noode, ende is niet van noode [sic] de conclusie in 't eynde⁹⁰ van de memorie te repeteeren.

9. Als men antwoordt, 't zij effectuelijck offte bij beneficie van versteck, soo werd men verstaen te litiscontesteeren, ende als men op een exceptie antwoordt offte op reconventie, is 't effect aleens, *quia actor excipiendo factus est reus, sicut etiam per mutuam rei petitionem, toto titulo de mut. pet. (X 2.4)*.

10. Als men *simpliciter* bij replycqe persisteert, so moet men insgelijx bij duplycqe persisteeren sonder voorder bij acte te schrijven.

11. Als men antwoordt *sive vere sive fecte* bij versteck, wert men *de stylo nostro* verstaen te litiscontesteeren.

12. In cas van maintainue vercrijgt de eyscher voor 't versteck van antwoord de recreantie ende werdt hem toegelaeten

82. Lanfrancus ab Ariadno ad X 2.19.11 (De probationibus, in *Tractatus universi iuris* IV, Venetië 1584, fol. 33va-36ra).

83. Panormitanus ad X 2.12.5 (*Prima super secundo decret.*, s.l. 1521, fol. 159ra-162ra).

84. Van Apeldoorn, a.w., VIII.8: *beginnen* i.p.v. *begeren*.

85. Ibid., VIII.7: *quidem* i.p.v. *quem*.

86. Cf. glosse *Non posse* ad D. 5,1,35.

87. Paulus Castrensis ad D. 49,8,2 (*In secundam digesti novi partem*, Lyon 1552, fol. 130vb).

88. Van Apeldoorn, a.w., VIII.10: *opus est* i.p.v. *oportet*.

89. Andreas Alciatus ad C. 2,1,3 (*Ad rescripta principum commentarii*, Lyon 1541, kolom 80-99).

90. Van Apeldoorn, a.w., VIII.11: *intendit* i.p.v. *eynde*.

zijn *intendit* over te leggen ende verleent een ander mandament om zijn *intendit* te zien verifceren.

13. Als iemandt versteken is 't vonnisse t'exhibeeren, soo versoect men voor 't profijt vanden absolutie van d'instantie *cum expensis*.

14. Als iemandt van de antwoorden *in actione personali* versteken is, werdt de eyscher toegelaten zijn *intendit* over te leggen ende verleent een ander mandament, waermede parthije geciteert wordt omme 't *intendit* te zien verifceeren, *et eo casu res est in termino productionis*, eveneens off daer gedient waer van antwoord, replycq ende duplycque.

15. Als daer iemandt geappointeert is acte te maken ende productie te doen, indien den eyscher den eysch binnen behoerlijcke tijdt niet te boecken levert, de gedaechde versoect absolutie van de instantie *cum expensis*. Maer als de verweerder van antwoord versteken is, versoect de eyscher bij extrajudiciele requeste toegelaten te werden zijn *intendit* over te leggen ende werdt de verweerder gecondemneert omme hetselfde te zien verifceeren, *et auditor forte ad dandas reprobationes*.

additio

*Adiunctos quo referes? Qui petunt se adiungi, adsciri in lite, debent ius plane idem vel eandem causam persequi, ut idem sit utrobique libellus, eadem causae merita. Quod si id non sit, interesse tamen suum quis putet? Ius suum in iudicium deducere debet ut simul et semel utraque lis terminetur, Carolus [lege: Cornelius] Neostadius, decisio Supremae Curiae Hollandiae 18.*⁹¹

Cap. VIII De exceptionibus

1. *Exceptiones aliae sunt dilatoriae, quae ante litis contestationem seu responsionem libelli debent opponi. Et quod plus est, si omissae fuerint in prima ante litem contestatam, non possunt proponi in secunda seu causa appellationis, textus in l. Ita demum C. de proc. (C. 2,12,13), l. Exceptiones D. de except. (D. 44,1,3), l. fin. C. eod. (C. 8,35,13). Et haec sunt vel dilatoriae iudicii, id est declinatoriae, ut quae opponuntur contra rescripta: iudices incompetentes vel suspectos, senatum loci non tuti, falsi procuratoris, spoliationis, de non petita venia; vel dilatoriae solutionis, ut pactum de non petendo ad tempus ordinis. Declinatoriae et opponi debent ante litis contestationem: imo debent omnium primae esse ante alias dilatorias quia, si aliae prius obiiciantur, per id iudicatur consensus in iudicem ut amplius recusari non possit, l. Sed etsi in pr. de iud. (D. 5,1,52pr), l. fin. C. de except. (C. 8,35,13), nisi pacto aut conventionione coarctatae sint vel alteratae, aut nisi de novo supervenerint quae quacumque parte litis opponi possunt, etiam post conclusionem, arg. l. Qui in futurum de pact. (D. 2,14,57), Guido Papae, questio 273, n. 3.*⁹²

2. *Peremptoriae sunt quae ius actoris perimunt. Hae ad sententiam usque admittuntur, l. Peremptorias C. sent. resc. non pos. (C. 7,50,2), dum tamen non sit conclusum in causa; neque per exceptionem peremptoriam obiectam inducitur litis contestatio, Alexander, consilium 100 n. 185,*⁹³ *neque litis contestationem impedire potest. Fallit in exceptionibus litis finitae, ut sunt exceptio iuramenti, transactionis, praescriptionis, periurii, solutionis et generaliter omnis quae praesupponit actorem experiri sine actione.*

3. *Anomaliae exceptiones sunt (licet quidam hanc speciem negent) ne quis conveniatur nisi quatenus facere potest, non numeratae pecuniae, non numeratae dotis. Item, omnis exceptio qua ostenditur iudicium retro nullum. Et eiusmodi exceptiones possunt opponi in quacumque parte litis, post et ante sententiam.*

4. *Exceptiones Velleiani et Macedoniani privilegia*⁹⁴ *sunt. Ideoque et post sententiam recte obiiciuntur, l. Tametsi [lege: Tamen si] ad Maced. (D. 14,6,11), Zasius in l. 2*⁹⁵ *de except.*⁹⁶

91. Cornelius Neostadius, a.w., p. 160 (Hoge Raad).

92. Cf. Guido Papae, *Decisiones Gratianopolitanae*, quaestio 275, n. 4-5 (Frankfort 1591, fol. 181rb-182va).

93. Cf. Alexander Tartagnus, *Consiliorum liber tertius, quartus et quintus*, Lib. V, consilium C (Lyon 1563, fol. 247va-248rb).

94. Van Apeldoorn, a.w., IX.16: *privilegiatae i.p.v. privilegia*.

95. Ibid., IX.16: *I i.p.v. 2*.

96. Udalricus Zasius ad D. 44,1,2,4 n. 1 (In titulos aliquot digesti novi commentaria, in *Opera omnia*, Tom. III, Frankfort 1590, p. 343).

5. *Exceptio nullitatis citationis non impedit litis ingressum*, maer parthijne moet dien onvermindert antwoorden ten principalen ende contrarie conclusie neemen *sic iudicatum* den 25. september anno 85, Hotleyer [?], Amsterdam, *item* 87.
6. *De iure civili milites conveniri non possunt nisi coram magistro militum*, l. *Magisteria C. de iurisd. omn. iud.* (C. 3,13,6). *Verum, cum sub hoc praetextu multi creditores suos foedarent cum non ita omnibus integrum sit, neque expediat magistrum militum adire. Ideo ab ordinibus constitutum est, ut prima instantia omnes milites cuiuscunque conditionis aut gradus ad provincialem curiam in ius vocari possint, non obstante quod generalis controversiarum auditor a Duce militum sit constitutus.* Ende is de exceptie van <renvoy>⁹⁷ bij Al. Berendrecht geproponeert, op den 18. september anno '86 gerejecteert, sittende ter audiencie M. Lenart Casenbroot ende F. Verhorst, ende is den 11. september '87 geappointeert te schrijven bij memorie op de exceptie bij Igniosa ende Brederode.
7. In cas van kennen valt geen renvoy, *sed bene* in cas van namptissement.
8. Als iemandt geciteerd is om op een uytspreeck te sien decerneeren executie ende deselve verschijgende mandament van reductie van de Majesteyt geimpetreert heeft, makende mitsdien proces op proces, mach de gedaechde concludeeren tot absolutie van de instantie.
9. *Ex stylo huius et Mechliniensis curiae instantia anno perit nisi sit conclusum in causa. Tunc enim etiam decennio elapso durari censetur, cum per iudicem cuius est perpetua iurisdictio stet quominus fungatur officio suo. Adversus lapsum autem sive peremptionem instantiae levissimis de causis quis restituitur*, ende al waer iemandt geroepen om 't proces te sien verclaren interrupt of desert, so wert hij bij requeste civile gerestitueert mits betalende de coste.

additio

*Glossa in l. 3 D. de except.*⁹⁸ *exceptionem ordinis anomalam putavit, sed communiter per doctores reprobatur, Bartolus ibid.*⁹⁹ *Cynus et Saliceto in Authenticam Praesente C. de fidei.*¹⁰⁰ *Schneidewinus in § Si plures Inst. eod., n. 14*¹⁰¹ *qui dilatoriam dicunt.*

Cap. IX Van defaulten, contumacie, comparuit, versteck

1. Naer stijle van den hove en geeft men geen default tusschen Alderheyligen en Lichtmisse,¹⁰² ende wert altijd 't selve gepurgeert sonder coste, achtervolgende de oude usancie ende costuyme tot profijte van die van Seelant geobserveert. Men verleent oock geen arrest, maer alleenlijck interdictie van de goederen van den gecondemneerde bij de crediteurs van niet te mogen alieneeren, ende doen deselve interdictie publiceeren ten eynde de crediteurs daarvan geen ignorantie en mogen pretendeeren. *Et hoc fit cum periculum est in mora.*
2. Als men een default purgeert, moet altijd 't effect vandien blijven als van surcheantie *nisi aliud ratio suadeat, vide Boerium in l. Consentaneum C. quom. et quand. iud.*¹⁰³ *et articulum instructionis 122.*
3. *Si citatio sit nulla, non cadit default, sed comparuit, Bartolus in l. Quid semel C. quom. et quand.*¹⁰⁴ *l. Properandum*

97. Verbeterd uit: *vencroy*.

98. Glosse *Procuratoriae* ad D. 44,1,3.

99. Bartolus de Saxoferrato ad D. 44,1,3 (*Commentaria V*, In primam digesti novi partem, Venetië 1602, fol. 152ra-b).

100. Cinus Pistoriensis ad Auth. post C. 8,40,3 (*In codicem et aliquot titulos primi pandectorum tomi commentaria*, Frankfort 1578, herdruk Turijn 1964, Tom. II, fol. 511ra-511va) en Bartholomeus de Saliceto ad Auth. post C. 8,40,3 (*Quarta super codice*, Lyon 1549, fol. 139rb-140ra).

101. Ioannes Schneidewinus ad Inst. 3,20,4 n. 14 (*In quatuor institutionum imperialium D. Justiniani libros commentarii*, Lyon 1691, p. 459).

102. Op deze plaats staat bij Van Apeldoorn, a.w., XIV.1 de toevoeging: *tegen die van Zeelant*.

103. Nicolaus Boerius, *Solemne repetitio famose l. Consentaneum, C. Quomodo et quando* (C. 7.43.8), in het achtste deel van de grote *Repetitiones*-verzameling (in de druk Venetië 1608, tom. VIII, fol. 426ra-435vb); zie ook de *Index repetitionum iuris canonici et civilis a cura di Mario Acheri e Elena Brizio* (Siena 1985, p. 118).

104. Bartolus de Saxoferrato ad Auth. post C. 7,43,8 (*Commentaria VIII*, In secundam atque tertiam codicis partem, Venetië 1602, fol. 63vb-64va).

§ *Et si quid C. de iud.* (C. 3,1,13,2).

4. *Quamvis de iure non contrahatur eremodiciam ante litem contestatam, dicta l. Proper. § Sin a.* (C. 3,1,13,3), *aliud tamen est in praxi, ubi per contumaciam rei absentis lis habetur pro contestata, atque sive vincat sive vincatur, reus semper tenetur solvere expensas.*

5. Als iemandt van antwoordt *in actione personali* versteken is, so wert den eyscher voor 't profijt vandien toegelaten zijn *intendit* over te leggen, ende hem werdt verleent een ander mandament om zijn *intendit* te sien verificeeren. In cas van complaincte vercrijgt *actor* voor 't profijt vandien adjudicatie van zijn conclusie *ex decisione senatus*.

6. Iemandt gedacht zijnde omme executie te sien decerneeren op seekere sententie oft ander instrument hebbende parate executie ende van antwoorde versteken is, so obtineert den eyscher voor 't profijt vandien litteren executorial *cum expensis*.

7. Indien daer geappointeert is acte te maken ende productie te doen ende d'eyscher naer behoorlijcke insinuatie sijnen eysch niet te vollen leveert, so mach de gedaechde *comparuit* ende absolutie van de instantie versoeken *cum expensis, quia licet semel verborum libellus sit editus et lis contestata, tamen per edictum interlocutorium* van acten *perinde habetur ac si lis nondum contestata esset, cum illa sententia interlocutoria declaret tacite libellum cum effectu in scriptis esse edendum*. Maer als de verweerder van antwoorde versteken is, soo versoeckt de eyscher voor 't profijt vandien bij extrajudiciale requeste toegelaten te werden zijn *intendit* over te leggen, ende wert alsdan de verweerder gedaecht omme 't selve *intendit* te sien verificeeren *quo casu, si actor facta sua per commissarium probari petat, audietur forsitan reus ad dandas reprobationes, ex sententia Massuerii in Prax., titulo de contumacia,*¹⁰⁵ *estque haec via tutior actori.*

8. In cas van maintenue vercrijcht d'eyscher voor 't profijt van versteck van andtwoordt de recreantie, gelijk oock voor 't profijt van 't eerste default, ende wert hem toegelaten zijn *intendit* over te leggen ende hem verleent een ander mandament om sijn *intendit* te sien verificeeren.¹⁰⁶

9. Default nae de litis contestatie doet verliesen 't effect van termijn, ende opereert versteck vandien, articuli instructionis 61, 75, 121, 125. *Ibique vide* hoe purge van 't versteck geschieden moet.

10. *Nota* dat nae het derde default geen purge verleent wordt.

11. *De materia defectuum vide c. fin. § fin. ut lit. non cont.* (X 2.6.5) *et not. in c. Venerabilis § Secus de sent. excom. in 6* (VI 5.11.7), *glossa in verbum "manifeste" in Clementinis de dol. et cont.,*¹⁰⁷ *doctores ad l. Consentaneum cum seq. C. quom. et quando iud.* (C. 7,43,8 e.v.), *Alciatum in tractatu Praesumpt. 311 reg. praesumptio 14,*¹⁰⁸ *Marantam in Speculum part. 6, de contum. per totum.*¹⁰⁹

12. Op den 20. november 1601 is in cas van appel voor 't profijt van 't tweede default ter eerster instantie, questie geweest zijnde in materie van preferentie, 't vonnisse te niete gedaen ende doende van nius [sic] recht verclaert, dat de impetrant voor den gedaechde ende defaillant geprefereert sall zijn *cum expensis*.

13. Voor 't profijt van d'eerste default om actie te institueeren, wordt bij 't Hoff van Hollandt gedecerneert een ander mandament met inthimatie.

14. *Colonus, citatus* omme te kennen *scedulam locationis cum clausula* omme ontruyminge te hebben van 't landt bij hem gebruyckt¹¹⁰ *tempore conductionis elapso*, wert hij, defaillant, uyt crachte van 't eerste default gecondemneert de handen van 't landt te trecken, ende den eygenaer daermede *etc. Et nihilominus principalis causa adhuc cessat, quae postea per intendit declaratur, cum damnis, expensis et interesse.*

15. In cas van maintenue vercrijgt de eyscher voor 't versteck van antwoord de recreantie ende wordt hem toegelaten zijn *intendit* over te leggen, ende verleent een ander mandament om zijn *intendit* te sien verificeeren.¹¹¹

105. Masuerius, *Practica forensis*, Tit. III de contumacia (Frankfort 1573, p. 17-22).

106. Cf. Cap. IX, no. 15 hieronder.

107. Glosse *Manifeste* ad Clem. 2.4.

108. Andreas Alciatus, *De praesumptionibus*, tertia regula, praesumptio XIV (*Tractatus universi iuris*, Tom. IV, Venetië 1584, fol. 335va-336rb).

109. Robertus Maranta, *Praxis seu de ordine iudiciorum tractatus*, Pars VI de contumacia (Keulen 1650, p. 257-263).

110. Van Apeldoorn, a.w., XIV.6: *gehuyrt* i.p.v. *gebruyckt*.

111. Cf. IX.8 hierboven.

additiones

*Selandis illud privilegii semper datum, ne a kalendis novembris usque ad 2. februarii anni sequentis poena aliqua contumaciae vel eremodicium in eos statuatur, decisio Supremae Curiae Hollandiae 16.*¹¹²

*Qui liti renuntiat, etiam causae renuntiasset intelligitur, decisio Supremae Curiae 99 [lege: 98].*¹¹³

Van defaulten in criminele saken, *Guido Papae, quaestio 429,*¹¹⁴ *Clarus, quest. 31 et 44,*¹¹⁵ *Mysinger 2, observatione 88,*¹¹⁶ *Ferrariensis, De forma inquisitionis,*¹¹⁷ *Annaeus Robertus, Res iudicatae 1 c. 3,*¹¹⁸ *Boerius, decisio 65, n. 8.*¹¹⁹

Cap. X Van appointment disposityf

1. D'impetrant heeft electie van te schrijven eenich van drie manieren, als in feyte in groote sake *in facto consistentibus*, op acten in cleyne saken oock *in facto* consisteerende, bij memorie als 't materie van rechten is. Ende indien de gedaechde anders wilde schrijven dan den impetrant, *hoc et in periculo* die bij memorie heeft willen schrijven, *vide articulum 170 instructionis appel.*¹²⁰

2. Als daer gedient is bij memorie, en mach men niet meer produceeren dan bij requeste, *tunc enim est conclusum in causa. Nuper tamen ordinatum est per curiam, post terminum de memoriis non licere per requestam supplicare, quia curia neque instrumenta neque testimonia recipiet. Videtur tamen per praedictum terminum non esse in causa conclusum, quia si hoc verum esset, non posset curia postea partes ad probandum facta sua per interlocutoriam admittere, sed erit forte aequipollens terminis reductionis productionis.*

3. In proces bij memorie, parthije toegelaten zijnde eenich muniment over te leggen tot verificatie van haer memorien, so werd parthije advers toegelaten datselve muniment te debateeren in hare additien, indien die noch in de sack niet en zijn. *Alioquin* word geappointeert acte te maken en vougen.

4. Als iemandt begeert, 't proces wesende bij memorie waervan gedient is, over te leggen eenige munimente tot verificatie van één offte meer articule van de additie, so moet hij deselve articulen gecopieert mitsgaders oock copye van munimente parthije leveren sonder hare costen. Want parthije en mach geen copye hebben van additie van parthije advers *sicut nec* van salvatie. *Abolitum est contrario curiae decreto.*

Cap. XI Van alle termijnen substantial ende accidental

1. *Absentia est libera et peremptoria per quam litem contestari videmur, ut consentiamus in iudicem; non aequè* in dach van beraet. Als absencie genomen is op de provisie daer *exceptio declinatoria* geproponeert is, *in qua succubuit excipiens*, mach noch eens absencie genomen werden in de principale sacke.

2. Niemandt mach een ander constringeeren te renuncieeren van productie tenzij hij eerst daarvan heeft gerenucieert. *Hinc est quod si uni ex litigatoribus datur dilatio ad plus probandum, et parti adversae videtur concessa etsi in*

112. Cornelius Neostadius, a.w., p. 156 (Hoge Raad).

113. Ibid., p. 256 (Hoge Raad).

114. Guido Papae, *Decisiones Gratianopolitanae*, quaestio 429 (Frankfort 1591, fol. 261ra-263ra).

115. Julius Clarus, *Liber quintus sive practica criminalis*, § fin. quaestio XXXI (Venetië 1640, p. 313-323), quaestio XLIV (p. 382-396).

116. Joachimus Mysingerus, *Singularium observationum imperialis camerae centuriae VI*, Centuria 2, observatio 88 (Wittenberg 1548, p. 152-153).

117. Joannes Petrus de Ferrariis, *Praxis aurea*, Tit. LII Forma inquisitionis (Keulen 1618, p. 1177-1233).

118. Annaeus Robertus, *Rerum iudicatarum libri IV*, Lib. I, cap. III (Parijs 1597, fol. 9r-12v).

119. Nicolaus Boerius, *Decisiones supremi senatus Burdegalensis*, decisio 63 [sic], n. 8 (Frankfort 1599, p. 141).

120. Instructie van de Hoge Raad van Holland en Zeeland (31 mei 1582), in *Klein Plakkaatboek van Nederland* (Groningen-Den Haag 1919, p. 144-175).

processu non reperitur [sic] expressum, l. Petendi cum ib. not. de temp. in int. rest. (C. 2,52,6). Secus de stylo. Postquam igitur aliquis partium vult renunciare ulteriori productioni, praesentabit omme te renuncieeren van productie. Tunc altera pars cogetur certum tempus productioni faciendae constituere op verstek. Sed huius temporis per requestam facile in iudicio impetratur prorogatio.

3. *Renunciatio fit quando renunciatur probationibus facti. Conclusum in causa dicitur quando renunciatur probationibus facti et iuris, c. Pastoralis de caus. pos. et propr. (X 2.12.5).*

4. *Utrum dies dati termini computetur in termino? Bartolus et Costalius in l. Si quis cautionibus¹²¹ dicunt si iudex praefigat terminum trium dierum, verbi gratia 't hoff verclaert dat binnen dry daghen et non computatur. Caeterum, si dicat "facio ab hinc 14¹²² diebus", als huyden 14 daghen, tunc computabitur, Guido Papae, decisio 270.¹²³*

5. *Tribus effectibus gaudet die exployte overneempt. Primus est, si citatio nulliter sit facta, vel aliqua alia defensio supersit, ut ea adhuc proponi possit. Secundus est, als iemandt versteken is van antwoordt en ten daghe dienende van intendit de exployten overneempt, quia pendente hoc termino licet a principi per requestam civile petere, ut ab exclusione responsionis relevetur, quod praecise fit refusus expensis, quas retardati processus vocant. Tertius est, ut habeat longiorem solvendi terminum, quia nonnunquam terminum absentiae et exclusionis impetrant, quibus elapsis declarant se nihil posse dicere petuntque terminum iuris.*

6. Als daer gerenuncieert is van productie, so en mach men niet produceeren dan bij beneficie van requeste civile, want de sake in state van wijse is. Maer overmits in sake in feyte consisteerende d'informatie ende ander stuccke in den sack niet zijn, so versoeckt parthije die expeditie begeert, appointment op sijn request naer voorgaende insinuatie aen den procureur gedaen van sijn sake binnen seekeren tijdt te furneren, op peene van recht gedaen te worden op 't gene te hove gevonden sall werden; ende alsdan mach men billetten overgeven ende sententie solliciteren.

7. *Ex stylo* en wordt geen productie gedaen op feyten in reproche en salvatie geset om cort proces te maken. *Licetum tamen est probationes in reprobationibus declarare, ampliare, et originem rei aperire, vel quid simile quia, si hoc non liceat, frustra in sententia definitiva haec clausula poneretur: 't Hoff bevint 't proces in state van wijse sonder productie op de feyte in reproche ende salvatie begrepen. Quare iudex ex officio potest interloqui, dat men eenige enqueste sall doen op eenige feyte van de reproche van een van de parthije. Ende overmits deselve interlocutoire is stricti iuris, so en is d'ander parthije niet ontfanckelijck omme in iudicio daernaer mede te versoecken productie op zijn reproche ende salvatie te mogen doen. Consultum est igitur in de salvatie feyten destructyf te poseeren. Maer als parthije toegelaten wordt op zijn reproche productie te mogen doen, mach alsdan parthije advers bij requeste civil versoecken van gelijcken te mogen doen off contrarie feyte te mogen poseeren als daer geene salvatie gemaect en zijn, vide c. Praesentem de testib. (X 2.20.31).*

8. *Pars positionibus respondere debet, non advocatus quem respondentem iudex et potest et debet repellere nisi pars est simplex, Panormitanus in c. Pastoralis de re iud.¹²⁴*

Cap. XII Van enqueste et testibus

1. Als iemandt van parthije zyn productie doen wilt, so lichten sij commissie op één van de raet ende mandament van getuygen om parthijen ende getuygen daermede te citeeren, mits leverende de articulen op dewelcke men de getuyge hooren will.

2. Soowel de eyscher als de verweerder mogen interrogatoore maken, *quae solent testibus productis contra se in manum iudicis, non autem partis dari secundum circumstantias negotii, de quibus in c. Cum causam de testib. (X 2.20.37), glossa in c. Praesentem eod.¹²⁵*

3. Naer de productie offte so wanneer iemandt nae *conclusionem* die noch doen mach, geefft men over de articulen ende

121. Bartolus de Saxoferrato ad D. 2,11,1 (*Commentaria I*, In primam digesti veteris partem, n. 1, Venetië 1603, fol. 66vb) en Petrus Costalius ad D. 2,11,1 (*Adversariorum ex pandectis iustiniani imperatoris liber prior*, Lyon 1554, p. 32).

122. Van Apeldoorn, a.w., XVIII.6: *tribus* i.p.v. 14.

123. Guido Papae, *Decisiones Gratianopolitanae*, quaestio 270 (Frankfort 1591, fol. 177ra).

124. Panormitanus ad X 2.1.14 n. 8 (*Prima pars super secundo decret.*, s.l. 1521, fol. 37vb).

125. Glosse *Protestatus* ad X 2.20.31.

name van getuyge.

4. Als iemandt enqueste valetudinaire gedaen heeft *ex canone Quoniam frequenter ut lit. non contest.* (X 2.6.5) ende de getuyge ten tijde van den principalen processe gestorven zijn, so versoeckt men bij requeste *in iudicio* dat d'enqueste gehouden sall worden als *ordinarie* ende mitsdien bij 't proces gevoecht sall werden.

5. De commissaris, parthije voor hem niet compareerende, geeft default om 't profijt vandien te eyschen op de rolle, 't welck is condemnatie van costen voor den commissaris gedaen.

6. *Ex stylo huius curiae contra testem datur defectus et aliud mandatum ut suis expensis veniat dicturus testimonium, deinde ex vigore secundi defectus <ostiarus, si missus [?]>¹²⁶ ex iussu iudicis, in carcerem ducit. Non foret autem inutile ex vigore secundi defectus petere testem condemnari ad dicendum testimonium. Nam hoc pacto posset induci* bij vier gijselinge, *et ad interesse partis in litem iurando*. Oft werd den procureur general belast om hem te bedwingen, ende dat all tot kosten <van den defaillant>.¹²⁷ Ende daerenboven is hij noch gehouden parthije te betaelen alle de costen, schaden ende interesten die parthije bij zijnder absentie geleden heeft.

7. *Ex statuto* is den tijdt van productie drie maenden, *praesertim* in groote saken, binnen denwelcken men sowel productie van getuygen als van munimenten moet doen.

8. *Quando testes extraprovinciales testimonium dicere nolunt, solet pars per requestam in iudicio literas requisitoriales ad iudices testium impetrare, quae requisitio dicitur iuris subsidium et vulgo "rogamus", glossa in c. 1 § Contrahentes de for. compet.*¹²⁸

Cap. XIII *De sententiis tam interlocutoriae quam definitivae*

1. *Licet sententia contra mortuum lata sit ipso iure nulla, l. In summa § fin. et ibi glossa D. de re iud.,¹²⁹ l. fin. quae sent. sin. appell.* (D. 49,8,3), *ideoque heredes esse citandos* omme d'arrementen van den processe aen te neemen *per dictam glossam*. *Si tamen in causa fuerit conclusum, contra mortuum sententia fertur. Ideoque sententia totius senatus supremi iuxta stylum curiae istius et parlamenti Francia sic est declaratum*, etiamsi procurator sit mortuus. *Verum si saccus nondum sit instructus, per edictum citantur omnes sua interesse petentes. Et procurator¹³⁰ ad eum actum vigore unius defectus constitutus.*

2. *Quando sententia per curiam annullatur et declaratur quod impetrans poterit petere coram hac curia, opus est nova citatione si addatur clausula: "prefigerende den impetrant ten dien fine, dat hij voor desen hoove". Nec obstat quod procurator declarationem expensarum acceperit, quia vigore mandati potest facere accessoria sententiae; sed in aliis cum mandatum sententia lata revocatum sit, novo procuratore opus est.*

3. Alle sententie van die van Middelborch hebben haere executie, sonder distinctie hoe groot de somme, nietteghenstaende appellatie onder cautie, gelijk oock alle de stede van Seelandt beneden de tien ponden grooten Vlaems.

4. De ses groote steden van Hollandt hebben haere executie beneden 20 pont Vlaems ende een sententie van deesen hoove beneden <300>¹³¹ guldens.

5. Sententie bij de ses groote stede van Hollandt als Dordrecht, Haerlem, Delfft, Leyden, Amsterdam, Gouden gewesen, niet monterende 120 guldens, zijn executabel onder cautie, nietteghenstaende appellatie. Van gelijcke octroy is vergunt die van Rotterdam, Gorcum, Schonhoven, Briel. Die van Westfrieslandt als Alckmair, Hoorn, Enckhuysen, Eedam, Monnickendam hebben privilegie, dat niemandt en mach appellierren van eenige vonnisse bij den gerechte der voorsz. haerer steden gewesen, niet monterende de somme van 60 lb. tot 40 grooten 't pont, maer dat deselfde haere executie soude hebben nietteghenstaende appellatie.

additiones

126. Verbeterd uit: *et aliud non dictum*.

127. Verbeterd uit: *schaden ende interesten*.

128. Glosse ad VI 2.2.1.3.

129. Glosse *Non valet* ad D. 42,1,59,3.

130. Van Apeldoorn, a.w., XXI.3: *curator i.p.v. procurator*.

131. Verbeterd uit: *dertich*.

Ex stylo nostro post anni unius et diei lapsum instantia perempta quidem dicitur restitutionis tamen ope reviviscit. Quod si in causa conclusum sit atque per iudicem stet quominus finiatur immortalis est et perpetuo litis pendentiae exceptio obstat.

Quare consultum est declaratoriam interruptionis postulare ut hac ratione et restitutio impediatur et is qui cessavit in expensas condemnari possit, decisio Supremae Curiae 93 [lege: 92].¹³²

Cap. XIV De executione sententiae

1. Die van den Grooten Raed tot Mechelen hebben andere wegen van executie dan die van deesen hoove, want die van Mechelen stellen haere sententie realijck ende bij de feyte ter executie, ende indien de gecondemneerde geen goederen kan bewijsen executabel, wert bij den hals genomen ende in hechtenisse geleyt, *ut tandem aliquando taedio carceris cogatur solvere*. Maer die van Hollandt procedereen bij gijselinge, denwelcken oock verboden is geen sententie bij den Grooten Raedt gewesen ter executie te doen leggen. *Verum si id fecerint per usurpationem, rata manet executio*.

2. Gijselinge *gallice dici potest* "arrest personel", *estque species carceris*, want die gegijselt werdt moet in zijn herberge blijven ende daer niet uyt gaan, ten waere om met zijn advocaet ende procureur te consulteeren, ende, al waer 't oock vacantie,¹³³ moet niettemin request overgeven ende versoecken gerelaxeert te werden. *Imbertus sequestrationem vocat, lib. 1, cap. 63.*¹³⁴

3. Niemandt en mach gehoort werden hij en zij in gijselinge. *Ideoque, si in diversorio non inveniatur ab ostiario, pro contumace habetur et contra eum defectus in iudicio conceditur, nisi iusta causa impediatur quominus venerit*.

4. *In causis privatorum* is niemandt gijselaer, *nisi condemnatio praecesserit*, en dat met vier gijselinge, maer als men keyserix domeynen offte boete <innet>,¹³⁵ so mach men de debiteurs nae de sommatie, den tijdt van 24 uyren overstreken zijnde, doen gijselen, *ut satisfaciant, quo casu fallit quod dicitur ab executione non esse incipiendum*, want men in deesen gevalle alleen een executorial last hebbende *re vera executionem paratam, de qua in l. Satis C. de distr. pign.* (C. 10,21,2). *Galli dicunt* "avoir la main garnie". *Haec enim fiunt* sonder eenig ander voorgaende citatie te doen. *Etsi debitores primum defectum patiuntur*, werde verleent een ander gijselinge, met intimatie <in>¹³⁶ de Voorpoorte.

5. *Quando privatus aliquis condemnatus est ad factum, ita proceditur* bij gijselinge. *Si factum est liquidum, conceditur mandament van gijselinge op peene. Si non compareat, in defectum primum incidit*, ende word den triumphant verleent een ander mandament op meerder peen (*hodie* uyt cracht van 't eerste default wort verleent een tweede gijselinge met apprehensie, instructionis articulus 14).¹³⁷ *Si iterum non inveniatur in diversorio petitur secundum defectum et actori*¹³⁸ *conceditur tertium mandatum* met inthimatie in die Voorpoorte. *Similiter si tertio non veniat, incidit in tertium defectum, actorque impetrat quartum mandatum* met authorisatie op een ander deurwaerder om hem te mogen bij den hals te neehmen ende op de Voorpoorte van deesen hoove gevangen te brengen ende daer te blijven *quousque solverit*.

6. *Si factum sit illiquidum conceditur primum et secundum mandatum ut scilicet vigore primi datur primus defectus, secundi secundus et huius tertium mandatum*, met inthimatie. *Et si tunc citatus in eadem maneat pertinacia datur tertius defectus* ende word toegelaten *intendit* over te leggen *et conceditur quartum mandatum* om 't *intendit* te zyn [*i.e.* zien] verificeeren. *Et si non compareat, datur quartus defectus et acte om gevoecht te werden bij 't intendit, et tunc contra eum admittitur iuramentum in litem*.

7. *Administratores civitatum, pagi, collegii, societatis condemnati hoc gaudent privilegio ne statim condemnationem patientur*, maer worden gegijselt tot dien eynde.

8. *Idem obtinet si sint condemnati pro salario advocati vel procuratoris*.

132. Cornelius Neostadius, a.w., p. 248 (Hoge Raad).

133. Van Apeldoorn, a.w., XXIII.2: *op cautie* i.p.v. *vacantie*.

134. Johannes Imbertus, *Institutionum forensium ... libri quatuor*, Liber I, caput lxiv [sic] (Lyon 1552, p. 316-317).

135. Verbeterd uit: *met*.

136. Verbeterd uit: *voor*.

137. Het is niet duidelijk naar welke instructie wordt verwezen.

138. Van Apeldoorn, a.w., XXIII.5: *victori* i.p.v. *actori*.

9. Men gebruikt dagelijks dat de ambachtsbewaarders, schotvangers ende andere die accijsen ende tolln van Conincklijker Majesteyt pachten, het recht gebruikken van gijnselen, de grafflijcheyt competeerende, teghens haerluyders in 't selve stuccke debiteurs, *licet sit contra legem Si qui, ubi pulchre Bartolus C. de cond. fisc. deb. lib. 10.*¹³⁹

10. Als iemandt gegijnselt zijnde bij request *in iudicio* versoeckt costeloos ende schadeloos van de gijnselinghe ontslagen te zijn ende gerelaxeert, ende dach van antwoordt voor commissaris gepasseert is, mach men versoeken default ende voor 't profijt vandien costeloos ende schadeloos uyt de gijnselinghe ontslagen te zijn off toe te laten 't *intendit* over te leggen.

11. Van gijnselinghe (*est enim executio*) en valt geen appell offte mandament penael waerdoor die gesurchert sij; maer wesende bij provisie <in>¹⁴⁰ gijnselinghe, versoeckt men te compareeren voor commissaris om alldaer op de ondeuchdlicheyt van de gijnselinghe te disputeeren.

12. *Ius exequendi resultans ex sententia omne perimitur, c. Quaerenti de off. deleg. (X 1.29.26), sed ex stylo condemnationis perpetua est* ende en verjaert niet, sulx dat men *usque ad 30 annos* parthijen roepen mach omme executie te zyn [*i.e.* zien] decerneeren. Ende van nu vortaan zijn de sententie, appointementen ende acte van condemnationis executabel binnen den tijdt van vijff jaeren nae de pronunciatie vandien, *articulus 30 not. ad instructionem.*¹⁴¹

13. Als 't hoff parthijen condemneert te betaelen seker somme van penningen binnen termijn van rechten mits stellende cautie van 14 daghen, die overstreken zijnde is bij aldien dat de gecondemneerde geen cautie gestelt heeft in de griffie, mach men executeeren op staenden voet. Den termijn van rechten overstreken zijnde, mach men executorial lichten. Ende is dat de parthije dan naer insinuatie binnen 24 uren betaelt, so moet de crediteur de costen van executie dragen, *sin minus*, so moet *debitor* mede den deurwaerders betaelen, *quod limita ut sequitur.*¹⁴²

additiones

*Ultraiectini quoque carceri includunt etiam matronam nobilem quae pertinaciter iudicatum facere recusat, decisio Supremae Curiae Hollandiae 57.*¹⁴³

*Condemnati oppositio in executionibus rerum mobilium, quibus et nomina comparantur, recipienda non est. Verum si tertius se opponat, quia forte rem suam vel iure pignoris sibi obnoxiam vel aliam iustam causam obtendit, oppositio recipienda est dicta eidem die qua iudicio adsit causam oppositionis expositurus etc., decisio Hollandiae Supremae Curiae 65.*¹⁴⁴

*Quadrimestre tempus quod iure civili condemnatis dabatur, non obtinet Hollandia, sed statim executio fieri potest. Neque currunt usurae rei iudicatae si executio fiat intra annum; post annum nova lite opus est qua victus vocatur ut videat decerni executionem; si nec tum satisfaciatur, usurae currere incipiunt. Licet autem vocare ad videndam decerni executionem usque ad annos 30, decisio Supremae Curiae 38.*¹⁴⁵

Cap. XV De expensis litis

1. Soo iemandt, in de costen gecondemneert zijnde, deselve binnen 14 daghen willich niet betaelt, sall den triumphant de getaxeerde costen mogen doen executeeren, mitsgaders de oncosten van den deurwaerder, al tot laste van den gecondemneerden, nietteghenstaende dat deselve nae 14 daghen ende binnen de 24 uren nae de sommatie bereyt waere te betaelen, *articulus instructionis 195, quod vide* om te weten hoe ende in wat maniere declaratie van costen geschieden

139. Bartolus de Saxoferrato ad C. 10,2,4 (*Commentaria VIII.2, In tres posteriores libros codicis, Venetië 1604, fol. 5vb-6ra*).

140. Verbeterd uit: *een*.

141. Ampliatie van de instructie van het Hof van Holland (21 december 1579), in C. Cau (ed.), *Groot Placaet-Boeck II* ('s-Gravenhage 1664, kolom 774).

142. Van Apeldoorn, a.w., XXIII.12: *Limitantur haec art. Instruct. 195 [1531] i.p.v. quod limita ut sequitur.*

143. Cornelius Neostadius, a.w., p. 206 (Hoge Raad).

144. *Ibid.*, p. 217 (Hoge Raad).

145. *Ibid.*, p. 184 (Hoge Raad).

moet. *Hoc loco notandum est* dat, soo wanneer iemandt overleydt eeniche declaratie van costen, schaden ende interesse die niet ordinarie gestelt is, maer begrijpt onder hem eenige interest die buyten het proces zijn ende waertoe munimenten geproduceert worden, mach men daerteghens op deselve articulen schrijven bij debat offte sustineeren om ontfangen te werden als ordinaris proces, acte maken ende productie doen. Ende dien onvermindert sall men d'ander articulen diminueeren, *nam quando quis condemnatus est in expensas, damna et interesse, opus est duabus declarationibus: 1. expensarum processus, quae statim per iudicem taxari possunt; 2. damnorum et interesse quae ut illiquida probatione adhuc indigent, nam adversus ea per debath et contredeth scribitur, et aliquando iuratur in litem, Faber in l. Cum C. de sent. quae pro eo quod inter.*¹⁴⁶

2. Als de costen bij sententie gecompenseert werden, moet dan elx de zijne, soe groet offte cleyn d[i]e sijn, betaelen. Maer als iemandt in de helffte of onderdeel¹⁴⁷ gecondemneert werdt, *opus est declaratione expensarum* omme te commen tot taxatie vandien.

3. Naar stijle van desen hove, die hem bij eenige taxatie van costen vindt beswaert, mach bij requeste revisie versoecken binnen 14¹⁴⁸ daghen, *cum habeat vim interlocutoriae quae quoad iudicem non transit in rem iudicatam, Ferrariensis in Formandis libellis, in actione reali, in verbo "et expensae",¹⁴⁹ articullus instructionis 196,¹⁵⁰ Massuerius, titulo de appell., n. 18.¹⁵¹ Imo ab iniusta taxatione licite appellatur, Innocentius in c. Super eo quod met. caus.¹⁵²*

4. Als parthije niet en diminueert de costen hem en parthije advers overgelevert, so mach men nae verthien dagen nae de levering deselve verschrijven ende leveren in handen van den commissaris.

5. *Executio sententiae duplici via fit: 1. Facti, cum statim post sententiam tempora condemnatis [lege: condemnati] data pignora venduntur; 2. Actionis, qua hodie utimur cum a iudice ostensa sententia litterae executoriales actori dantur; et talis actio iudicati dicitur, Iason in l. Si se non obtulit pr. de iud.*¹⁵³

6. Als iemandt bij den hove gecondemneert is te betaelen de aestimatie van seekere landen, versoeckt men mandament darbij degeene bevolen zij te betaelen offte dat bij gebrek vandien gedachvaert zij omme de aestimatie te sien¹⁵⁴ doen bij den hooft. Ende als schepene offte naestgelande onwillich zijn om de aestimatie te doen, wordt hen bij missive van den hooft bevolen dat te doen nae haer rechte wetenschap.

7. So wanneer de gecondemneerde presenteerde de principale somme sonder de costen, <is de>¹⁵⁵ executor niet gehouden te surcheren, maer mach met de executie voortvaren om de costen; *secus* so de parthije presenteert de costen te betaelen tot taxatie, stellende daervoor cautie offte gevende daarvan bekentenis van zijn handt. Ende is sulx verstaen bij Cromhout op een mandament penael, gelycht bij Pauli jegens Jan Gerritsen van Dalen, deurwaerder.

8. *Nota* dat geen procureurs vermogen te brengen haere costen tot den commissaris *vel* raedtsheeren die 't haer beliefft, maer zijn deselve gehouden te brengen in de griffie omme gedistribueert te worden volgende seekere acten gedepescheert bij den provincialen rade anno 1557, 10. jun., hoewel dat 't selve noch 1598 ter contrarie is gedaen, alsoo alle costen bij parthijen onder seeker raedtsheer die 't haer belieffde te dier tijde noch gebracht werden.

9. Als de gecondemneerde geen goederen heeft in de jurisdictie van de lage vierscharen daer de sententie gewesen is, gelegen, so moet men d'executie versoeken voor deesen hove.

Additio

Quamvis uno ex pluribus creditoribus misso omnes missi censeantur, pecunia tamen ex distractis pignoribus in rem

146. Johannes Faber ad C. 7,47,1 (*In Iustiniani imperatoris codicem breviarium*, Lyon 1550, p. 183-185).

147. Van Apeldoorn, a.w., XXII.1: vierendeel i.p.v. onderdeel.

148. Ibid., XXII.2: X i.p.v. 14.

149. Joannes Petrus de Ferrariis, *Praxis aurea*, Tit. II Forma libelli in actione reali, Glossa XXV Et expensis (Keulen 1618, p. 123-132).

150. Het is niet duidelijk naar welke instructie wordt verwezen.

151. Masuerius, *Practica forensis*, Tit. XXXVI De appellationibus, n. 18 (Frankfort 1573, p. 184).

152. Innocentius IV ad X 1.40.7 (*Super libros quinque decretalium*, Frankfort 1570, herdruk 1968, fol. 174v-175r).

153. Iason Maynus ad D. 42,1,4 (*In primam digesti novi partem commentaria*, Venetië 1590, fol. 123ra-126vb).

154. Verbeterd uit: *zijn*.

155. Verbeterd uit: *met*.

*iudicatum uni soluta ab aliis per Paulianam revocari nequit, decisio Supremae Curiae 26.*¹⁵⁶

Cap. XVI Van appellatie, clause van inhibitie, anticipatie, desertie

1. *Ordinarium remedium datur omnibus qui per aliquem sententiam gravati sunt, sed quia quidam temere et absque ullo gravamine ad id beneficium convolant, ideo tempora legalia ex statuto huius curiae diminuta sunt.*
2. *Tempus igitur interponendae appellationis mansit decem dierum computando secundum Instructionis articulum 198, quod tempus non datur hodie quando appellatur in iudicio incontinenti, nisi postea intra decem in supplicatione etiam appellatur adiecta clausula "ende appelleert mits deesen, 't welck streck [?] acte van appel". Et constat quod bis de iure rite appellatur, semel viva voce et semel in scriptis, licet ex consuetudine fori in interpositione appellationis causae non exprimentur, neque iudex neque pars de appellatione certior fiat.*
3. *Tempus prosequendae appellationis est 20 dierum, scilicet numerando ab appellationis interpositae die, sive statim a sententia sive decimo die appelletur; quare si hoc casu 20.¹⁵⁷ die pars citetur ab actore, nisi postea requestam civilem contra lapsum impetravit, concludetur "tot desertie, ende dat bij provisie de clause van inhibitie afgedaen sall zijn, ende datter geen reparatie van attentaten valt". <Decisio Supremae Curiae Hollandiae 86 [lege: 85],¹⁵⁸ versiculo "in hac causa" ubi in fine quid sit ratio introducendae appellationis apud Senatum Supremum, etiam post desertionem reauditio impetrari potest.>*
4. 't Hoff doet af de clause sonder meer: als 't hoff sulcx verclaert, so mach den rechter *a quo* voorts procedeeren tot executie van zijn vonnisse. Maer als 't hoff verclaert dat 't vonnisse zijn executie sall hebben onder cautie, so heeft de gedaechde in appel optie van executie te doen als vooren oft bij een deurwaerder onder cautie. Maer overmits dat 't tweede interlocutoire tendeert tot enervatie van laage bancken ende jurisdictie ende dat 't tot groote costen van den appellatant valt als de executie bij een deurwaerder gedaen werdt, so werd selten so gepronuncieert.
5. De appellatanten moeten ten daghe dienende komen gefundeert met 't vonnisse, oft anders wordt de clause van inhibitie afgedaen volgende d'instructie, art. 110 [lege: 210]. Niettemin word de appellatant daertoe om merckelijcke redenen tijdt vergont ende geprefigeert, *videlicet* als hij seyt bij mandament compulsorial 't vonnis te moeten krijgen, *aut quod secretarius erat mortuus aut quid simile*; ende indien hij, den tijdt overstreken zijnde, alnoch van zijn diligentie niet en vertoont, so wert de verschreven clause afgedaen.
6. Van geen vonnisse mach men ten daghe dienende concludeeren tot absolutie van instantie.
7. Den tijdt van appellatie te interponeeren, persequeeren ende executeeren verlopen zijnde, iemandt impetreerende request civil van datter meer dan 20 daghen van den tijdt van prosequereen verlopen zijn, werdt met goede sake, de appellatie desert verclaert zijnde, gecondemneert in de boete van fol appel.
8. *Aliquando per requestam in iudicio petitur attentata reparari si appellatum et attentatum sit, sed praestat die serviente in causa appellationis id tantum petere, implorando officium iudicis et fundando intentionem super pendencia appellationis, quae via tutior est quam si prosequendo causam appellationis id petas, Panormitanus in c. Ex part. de restit.¹⁵⁹ ubi e.l. apostilla.*
9. *Cum igitur appellans notorie attentavit, so neemt de procureur general contra eum conclusie tot peene bij den deurwarder gestelt; non sufficit autem declarare attentata, ut concludatur ten fine van reparatie, sed doceri debent.*
10. *Licet communiter de iure civili ab interlocutoria non appelletur, de consuetudine tamen huius curiae licita est appellatio et gravamina apud acta deponere, c. Ut debitus honor de appel. (X 2.28.59); cuius appellationis ea est vis ut si iudicetur bene appellatum tota causa principalis devolvatur ad iudicem ad quem, dicto capitulo Ut debitus honor (X 2.28.59) et c. Coram § Post. de appell. (Cf. X 1.41.7 i.m.).*
11. *Quando quis ab interlocutoria appellavit, moet zijn grieven onder den hove leggen met zijn appellatie binnen 10 daghen volgende 't instr. art. 115 [lege: 215], hodie binnen 20 daghen in d'ampliatie van instr. art. 31,¹⁶⁰ anders verclaert 't hoff den appellatant niet ontfancklijk; sed cum absque gravamine appellatum est, sic interloquitur: "'t hoff quod curia*

156. Cornelius Neostadius, a.w., p. 171 (Hoge Raad).

157. Van Apeldoorn, a.w., XXVI.2: 25 i.p.v. 20.

158. Cornelius Neostadius, a.w., p. 238 (Hoge Raad).

159. Panormitanus ad X 2.13.14 (*Prima pars super secundo decret.*, s.l. 1521, fol. 183va-185va).

160. Groot Plakkaatboek II, kol. 767 e.v. (voor artikel 31, zie kolom 774).

non defert", scilicet gravamini, hoc est respondere apostillis refutatoriis.

12. *Quando iudex respondet apostillis refutatoriis ut ita dicam: "repareerende de grieven, verclaert datter sequestratie valt", so moet parthijen recta via sijne appellatie tot Mechelen vervolgen ende geen grieven op grieven overgeven; ex decisione totius senatus. Aliter est practacatum 14. oct. 1565 inter Goudanos, Dordracenos et Roterodamenses, quibus concessum grieven op grieven over te leggen.*

13. *Quod in articulo instructionis 115 [legendum: 215?] traditur appellationis non currere fatalia interea dum gravamina visitantur, non ita intelligendum quin appellato liceat impetrare mandatum anticipationis a parlamento ideoque suo ut ita dicam periculo; nam si postea per curiam appellatio non recipiatur rite impetratum est; sed si gravamina reparentur male impetratae anticipationis solvet poenam et expensarum condemnationem.*

14. *Intra tempus interponendae appellationis (nisi aliud suescit negotii qualitas, Bartolus in l. 2 de re iud.,¹⁶¹ Speculum, de appellationibus Novissime,¹⁶² Faber dicta lege Appellantes C. eod.)¹⁶³ non debet impetrari mandatum anticipationis; quod tamen licet quando per executorem dies appellationis servientis in longum nimis et plusquam decet sit productus, vel timetur ne appellans ipse conferat [?] facere exequi mandatum instructionis articulo 207.*

15. *Gravaminibus visis licet absque aliqua malitia appellationi interpositae renunciare idque parte praesenti. Alioqui id quidem licet, sed opus est alio remedio, scilicet ut ab eodem parlamento impetretur mandatum van acquiescement, quod in praesentia partium presentatur interinatum cum expensis, atque ita a lite desceditur quandocumque ante litis contestationem in causa. Caeterum post conclusionem non licet nisi expectata sententia aut soluta poena temere litigantium.*

16. Door 't lossen van de sake uyt de grieffie werdt men verstaen deselve te acquiesceren ende beneemt men sichselve de middelen van appel, tenzij dat men daeraf gereleveert zij.

17. Als de gedaechde in cas d'appel renuncieert het vonnis, so versoect den impetrant dat het vonnisse bij 't hoff teniet gedaen werde met het appel sonder boete etc.

18. So wanneer 't vonnisse daer questie af is laboreert *manifesta nullitate*, mach den gedaechde in appel offte reformatie 't selve voor deesen hove renuncieeren ende alsdan heefft den eyscher optie *sine nova citatione* eysch te doen offte *de novo* den verweerder te doen daechvaerden. *Et posterius tutius est ad obtinendam provisionem si illi simul in mandato citationis det copiam instrumenti super quo petitionem suam fundet.*

19. Soo wanneer parthije niet geraden vint 't appel te vervolgen door vrese van boete indien hij quame te succumbeeren, mach t'allen tijden, in wat staete 't proces soude mogen wesen, versoeken mutatie van appellatie in reformatie, sonder dat van nooden is daertoe te lichten requeste civile, maer 't selve geschiet *simpliciter hoc modo*: N., appellant, contra N., gedaechde, presentatie te doen. Rijn versoect mutatie van appellatie in reformatie. 't Hoff, gehoord Burch: *fiat* mits betalende drie gulden. Rijn is tevrede dat het vonnisse geaprobeert sij, mits hebbende atterminatie van twe halve jaren ende betalende middelertijdt interest den penninck 16. 't Hoff, gehoord Burch, approbeert 't vonnisse *cum expensis*, surcheert d'executien *ut infra*.

20. Als iemandt appelleert van concessie van een mandament maer niet en prosequeert, indien d'appellatie verclaert wordt desert en betaelt niet meer dan de voors. drie gulden; maer als d'appellatie overmits d'indebite interjectie offte prosequitie [sic] vandien verclaert word desert, so gefft [sic] d'appellant de volle boete, instr. art. 204.¹⁶⁴

21. *Quamvis de iure si modus in executione excedatur, appellare sit permissum, l. Ab executione C. quor. appel. non recip. (C. 7,65,5), hoc tamen de stylo non servatur. Et contra executionem* licht men mandament finael ende en valt daer geen appel van gijselinge, *cum sit species executionis*, nochte oock mandament penal waerdoor die gesurcheert werde, maer moet men bij provisie in gijselinge gaen, ende aldaer wesende, versoect men te compareeren voor commissaris omme aldaer op de onredelijcheyt van de gijselinge te procedeeren.

161. Bartolus de Saxoferrato ad D. 42,1,2 (*Commentaria V*, In primam digesti novi partem, Venetië 1602, fol. 105va-106rb).

162. Guillelmus Durantis, *Speculum iudiciale*, Lib. II, Partic. III De appellatione, § 11 (Basel 1574, herdruk Aalen 1975, Tom. I, p. 865-869).

163. Mogelijkerwijze Johannes Faber ad C. 7,62 (*In Iustiniani imperatoris codicem breviarium*, Lyon 1550, p. 189-192). Echter, in deze druk ontbreekt commentaar op een lex *Appellantes*. Er komt overigens geen lex *Appellantes* voor in titel C. 7,62, wel een lex *Appellatione* (C. 7,62,3).

164. Het is niet duidelijk naar welke instructie wordt verwezen.

22. *Ab iniusta taxatione expensarum de iure appellandum, Innocentius in c. Super eo quod met. caus.*¹⁶⁵ *De stylo* vermach gravatie *intra decendum* bij requeste revisie versoeken aen 't hoff *quia sententia haec cum sit interlocutoria, a iudice a quo reformari peterit, Ferrariensis in actione reali Et expensis.*¹⁶⁶
23. De gedaechde in appel, reformatie offte reductie mach oock ten daghe dienende, indien hij wilt, renuncieeren van vonnisse sonder eenige coste ende rauwelijck eysch doen offte hooren, tenware daer verstek genomen werdt offte dach omme t'antwoorden offte geconcludeert tot approbatie; *quibus casibus* en mach hij 't selfde niet renuncieeren indien d'impetrant wilt, maer moet betalen de coste van instantie indien hij originel eyscher is, offte indien hij verweerder is moet consenteeren in de conclusie van den impetrant.
24. *Nota: appellans renuncians appellationi petit terminum iuris; appellatus contradicit. Cum coram curia tantum quaeratur an recte appellaverit,* 't hoff verclaert dat het vonnisse zijn executie sorteeren sall, 1. nov. 1567.
25. *Literas anticipationis impetrare non licet intra tempus interponendae appellationis, ex decisione senatus. Contrarium tamen practicum est in causa mercatorum Gallorum anno 1576 mens. sept. fuitque obtentum a Vermeeren contra Berendrecht 24. sept. anno 1603.*
26. Als de sake is volschreven bij memorie ende bij den hove wert geinterloqueert, so en is niet noedich grieve over te leggen, maer mach immediate geappelleert werden *ad curiam immediate superiorem*; 't selve is sulx bij den Hoogen Raede in Hollandt verstaen is [sic] in sake van Laurens van Overstrate, appellant, ende Adriaen Willemse, geappelleerde, 1. oct. 1585.
27. *Gravaminibus visis ac non reparatis interpositae appellationi renunciare licet sine poena* eer daer mandament in cas d'appel gelicht is.
28. *Nota generale axioma: Articulus gravaminis devolvit causam ad superiorem, l. Eos qui C. de appel. (C. 7,62,6),* waeromme is dat iemandt appelleert van een sententie interlocutoir van lage vierschare ende ten daghe dienende 't vonnis gerenuncieert werde, moet nae rechten zijnen eysch doen voor deesen hoove ende niet wedergaen ter lager vierschare, *Panormitanus in c. Cum cessante de appell.,*¹⁶⁷ tenzij parthije darinne consenteere *iuxta c. Accepta de appell. (X 2.28.35).*

Additiones

*Si dies adversarii dicta curiae <a qua> de more non fuerit intimata quo [lege: quin] una si sua interesse putaret, iudicio adesset, appellationem non recipiendam quasi forma appellationis solemnis ommissa fuerit, pronunciatum fuit, decisio Supremae Curiae 7.*¹⁶⁸

*Selandis id privilegii semper datum ne a kal. nov. usque ad 2. febr. anni sequentis poena aliqua contumaciae vel eremodicium in eos statuatur, decisio Supremae Curiae Hollandiae 16.*¹⁶⁹

*In interlocutoriis tantum non in definitivis petuntur apostoli, decisio Supremae Curiae 73.*¹⁷⁰

*Introducta appellatio intelligitur simul ac citatio intervenit, Suprema Curia 85.*¹⁷¹

*Quid interest inter "revisie" et "reauditie", in decisione 39.*¹⁷²

165. Innocentius IV ad X 1.40.7 (*Super libros quinque decretalium*, Frankfort 1570, herdruk 1968, fol. 174v-175r).

166. Johannes Petrus de Ferrariis, *Praxis aurea*, Tit. II Forma libelli in actione reali, Glossa XXV Et expensis (Keulen 1618, p. 123-132).

167. Panormitanus ad X 2.28.60 (*Tertia pars super secundo decreta.*, s.l. 1522, fol. 131vb-132va).

168. Cornelius Neostadius, a.w., p. 139 (Hoge Raad).

169. Ibid., p. 156 (Hoge Raad).

170. Cf. ibid., a.w., p. 226 (Hoge Raad).

171. Ibid., a.w., p. 238 (Hoge Raad).

172. Ibid., p. 108 (Hof van Holland).

*Condemnatus ad ducendam a se stupratam post lapsum fatalium citra graves causas ad appellandum recipiendus non est, decisio Supremae Curie Hollandiae 52.*¹⁷³

*Quicquid contra inhibitionem a Senatu decretam committitur reperandum est, tametsi agatur de aggeribus reficiendis vel re quae moram non patitur, decisio Supremae Curiae Hollandiae 54.*¹⁷⁴

Cap. XVII Omme ontfangen te worden als appellant

1. Als iemandt appelleert van sententie van dijkgraeff ende hoogeheemraden, van houtvesters ende meistensknapen *vel sententiis aliorum iudicum in privilegiata causa, non solet concedi mandatum appellationis sed tantum mandatum omme ontfangen te werden als appellans vel mandatum* van reformatie met surchantie *ad certum diem quando pars in iudicio comparebit.*

2. Mandament om ontfangen te werden als appellans *utrum suspendet sententiae executionem* ende off d'impetrant, indien de gedaechde, naedat 't selve te werck geleydt is, zijne geobtineerde sententie dede executeeren, ten daghe dienende versoecken mach ende obtineeren sall reparatie van attentatie. *Et iudicatum est* den 25. sept. anno '85 dat hij onvermindert zijn versoeck soude eysch doen.

3. Hier te hove werdt de clause van inhibitie afgedaen ende gemuteert in simpel nopende de boete van den officier, alsoo de officier zijn boete moet consequereen van d'een of van d'ander. Oock mede dat geen officier proces behoort te sustineeren voor zijn boete, maer wordt d'officier uyt het proces gedaen *aliquando* met de costen, ende mach parthije conclusie nehmen jegens parthije adwers voor die boete.

4. Op den lesten sept. anno '51 hebben vrienden ende magen van eenen *quidam* die een neerslach geperpetreert hadde, versocht provisie om ontfangen te werden als appellans *pro suo interesse, ex l. Non solum D. de appell. (D. 49,1,6)* overmits dat bij één citatie bij mannen van Rijnlandt de voors. op 't ballinckslants geleydt was, 't welck nae rechten niet en mach subsistereen, *cum requirantur tres citationes in causis civilibus; multo ergo magis in criminalibus, l. Ad peremptoriam et ibi doctores de iud. (D. 5,1,68)*; ende bij den ballieu ter contrarie gesustineert dat alsoo de costuyme van Rijnlant is dat één citatie soude wesen van 't effect *edicti peremptorii*, datter geen provisie en viel; voor replycq werde de voors. costuyme ontkenet ende alsoo *ius commune* voor henluyden militeerde dat haer de voors. provisie behoorde te volgen, 't hoff heeft provisie gedecerneert ende parthije verleent de clause van inhibitie.

5. Naer stijle van den hoff is notoir, so wanneer iemandt met kennisse van saeken bij provisie wert gecondemneert te gaen in beslote hechtenisse, dat de persoone wert verseekert nietteghenstaende dat hij daarvan versoeckt reauditie of daarvan appelleert.

6. Ter Tolen ende generalijck in de groote steden van Seelant is een privilegie dat alle haere vonnisse beneden tien ponden executie hebben nietteghenstaende appellatie offte reformatie. *Dubitatum tamen est casu* als van seeker vonnisse geappelleert wert *et nihilominus ex privilegio procedatur ad executionem sententiae, attentata an sint reparaenda.* Ende word gesustineert van parthije *quod cum nihil sit innovandum pendente appellatione quodque appellatio omnia suspendat, c. Non solum de appell. in 6 (VI 2.15.7) et quod per appellationem* den rechter *a quo* zijn handen gesloten werden ende oversulx notoire attentate waren *quae ante omnia sunt reparanda*, alsoo 't mandament binnen behoerlijcken tijdt als de fatalia noch liepen ter executie geleydt was. Ende parthije adwers sustineerde ter contrarie gemerct 't privilegie. 't Welck gesolveert werde, dat *iudex a quo pendente appellatione* niet en mach procedeeren eer ende alvoor *per iudicem ad quem* de clause van inhibitie afgedaen zij, ende dat zij ten daghe dienende bewijsen konnen van haere privilegie, ende tenware dat 't privilegie sulx verstaen werde, dat die van der Toolen *iudices* souden wesen *in propria causa, ut in simili* 't Hoff van Hollant privilegie dat alle haer vonnisse beneden de 300 gulden executie hebben onder cautie *non obstante appellatione*. Is 't sake nochtans dat daarvan geappelleert was, en mach 't hoff niet procedeeren tot executie aler *per iudicem ad quem* de clause van inhibitie afgedaen werden, offte anders souden 't wesen attentaten. Nochtans mijn heere, sittende ter audientie van de rolle, hebben verclaert datter geen attentate waeren, van welck appointment is reauditie begeert. Eyndtlyck bij 't volle collegie op den 18. sept. anno '50 is geappointeert ende verclaert dat het geene zijn, van welck appointment geappelleert is.

173. Ibid., p. 199 (Hoge Raad).

174. Ibid., p. 202 (Hoge Raad).

7. Is 't sake dat een impetrant in cas d'appel *sub specie pacis debito tempore* zijn appellatie niet en heeft te werck doen leggen, sulx dat de appellatie desert is gevallen of men *non obstante impedimento pacis* soude mogen concludereen tot desertie van appellatie ende absolutie van d'instantie, *videtur quod non cum impedito non currant fatalia*, l. 2 C. de *annal. except. ital.* (C. 7,40,2). *Contrarium* is op de rolle geappointeert op den 6. octob. anno '50 bij Sasbout ende Dominicus Boot. Noch is wederparthije dach gegunt omme te toenen *iustum fuisse impedimentum*.

Cap. XVIII Reformatie

1. Tussen appel ende reformatie en is sonderlinge geen differentie dan dat appellatie surcheert executie, *secus* reformatie. *Item tempus prosequendae reformationis de stylo annus est, secus in appellatione. Item appellans* staet in peryckel van boete, *secus* den reformant.

2. In reformatie en verleent men geen surcheantie, tenzij dat men binnen 10 daghen (*quo casu* moet men comen gefurneert met het vonnisse) comt in reformatie, ende dat in sake daarvan de executie soude zijn irreparabel als voor de cruxien begaen *solvere mulctam ex causa infamante etc.* ofte wanneer iemandt comt in reformatie van vonnisse ter lager vierschare gewesen ende de vordere procedure prejudiciabel soude zijn de litispentie van deesen hoove, want, dat meer is, alsdan so geniet hij ten daghe dienende de clausule van surcheantie, alwaer 't oock soo dat hij geen en hadde ofte oock de clausule <omme> ten daghe dienende op alsulck versouck, v.g. als ter lager vierschare gerejecteert is d'exceptie declinatoire, want men mach hier te hove niet disputeeren of de exceptie van renvoy wel of qualijck geproponereert is ende voorts procedereen ter lager vierscharen. Men vercrijgt oock wel surcheantie *si constet de nullitate sententiae et si res esset irreparabilis*.

3. Als men comt in reformatie van een vonnis houdende condemnatie van costen, alhoewel men geen surcheantie en heeft, en werde nochtans niet geexecuteert de costen ter eerster instantie gevallen (tenzij deselve nu alreede getaxeert zijn ende oversulx mede geliquideert), aengesien men doordien soude schijnen de sententie te omologeren. *Ad maiorem tamen cautelam solet in requesta addi*, omme te hebben de clausule van surcheantie noopende de costen.

4. D'impetrant in reformatie wordt gegunt ende gecontinueert de clausule van surcheantie ten uyteynde toe van de sake als hij ter eerster instantie gecondemneert is in schade ende intersten [sic] *quia sunt illiquida; reo non comparente* wert den impetrant van reformatie *qui fuit actor primae instantiae* verleent default ende uyt crachte vandien 't vonnis teniet gedaen, ende mach voorts mondelinge versoeken een ander mandament omme te koomen anhooren sulcken eysch ende conclusie *etc.; quia iudex qui semel gravavit etc.*, want anders soude hij luttel of niet consequereen door 't default. *Et ita observatur ni fallor*.

5. Als binnen 's jaers executie versocht wordt op eenige sententie van lage rechteren, so mach de gedaechde, mits consenteerende in de versochte executie, eysch doen in reformatie van 't selve vonnis daerop executie gedecerneert wordt sonder mandament in reformatie gelicht te werden ofte te hebben.

6. *Aliud est* surcheantie te hebben *ad certum diem*, v.g. ten daghe van antwoord toe, *quia die adveniente expirat* ende is den gedaechde genoeg te concludereen *simpliciter* tot niet ontfanckelijck en approbatie. *Aliud* totdat parthije gehoort anders sal zijn geappointeert; *tunc enim* moet den gedaechde oock concludereen ende dat bij provisie de clausule van inhibitie afgedaen sal worden.

7. *Quando aliquis in prima instantia partim obtinet, partim non, reformata sententia potest et pars adversa conclusionem in eodem casu formare de non obtentis in prima instantia. Appellatio enim communis est*.

8. Als iemandt sustineeren will 't vonnisse dat verjaert is eerst buyten 's jaers te zijnder kennisse gekomen te zijn, mach bij relief comen omme ontfangen te werden als reformant, conclusie neemende eerst omme ontfangen te worden, presenteerende 't selve bij eede te affirmeeren ende voorts tot nullité ende bij oordere. Alsdan concludereert de gedaechde tot subreptie ende obreptie, tot niet ontfanckelijck ende dat d'impetrant zijn eysch ende conclusie sulx als hij die neemt ontseyt sal worden, ende niet tot approbatie van 't vonnis *quia tunc confiteretur impetrandem debite reformasse et necessitatem subiret probandi impetrandem bene scivisse ab initio sententiam esse latam*.

9. Als iemandt staende voet geappelleert heeft, maer zijn appell binnen acht daghen *vel* nae den tijdt van ses weeken niet en heeft gerenuncieert, als daer getransigeert was achtervolgende d'instructie art. 119 [*lege*: 199] et 201 ende naederhandt comt in reformatie, mach parthije concludereen bij manier van exceptie tot desertie van appellatie ende absolutie van de instantie *cum expensis* ende voorts bij ordre: 1) *quia tempore appellationis elapso reus sit ab observatione iudicii absolvendus*; 2) *quia licet appellans possit poenitere et libellos appellationis recuperare quantum*

*pro se, tamen poenitentia non admittitur quantum pro adversario, Bartolus in l. Si quis libellos C. de appell., l. fin. C. quando appel. non est neces.*¹⁷⁵.

10. *In causa alimentorum* en verleent men geen surcheancie, maer nietteghenstaende appel heeft 't vonnis executie onder cautie ende wort ten daghe dienende (*si forte surcheancie verleent was*) de clause afgedaen. *Item in dote, doario, salariis, sequestratione, recredientia, tutela, Paponius lib. 19, tit. 7, art. 3.*¹⁷⁶

11. *Nota* dat hier dach van beraet valt all worde bij den impetrant versocht provisie teghens 't vonnisse.

12. Als daer binnen 's jaers executie versocht wordt op sententie van lage rechters, mach de gedaechde, mits consenteerende in de executie, eysch doen in reformatie sonder mandament van reformatie gelicht te hebben, ende als d'executie naer 't jaer versocht wordt, mach hij coemen in reformatie ende relieff.

Additiones

Reformatio an idem quod revisio?

*Qui temere revisionem impetraverit certa poena <--->*¹⁷⁷ *et in litalae expensas condemnatur, decisio Supremae Curiae Hollandiae 66,*¹⁷⁸ *vide Gudelinum lib. 4, cap. 15.*¹⁷⁹

*Quid est inter reformatie et reauditie? Reauditio impetratur quando reus deseruit appellationem, decisio Curiae Hollandiae 39,*¹⁸⁰ *Grot. 3, Pr. Holl. 49*¹⁸¹ *separat haec tria: appel, reformatie et revisie.*

Cap. XIX Van reductie

1. Reductie is als men hen [*lege*: hem] beclacht van uytspraeck van arbiters *aeque ex stylo instructionis articuli habet naturam appellationis et inhibitionem consequitur si intra decem dies* nae d'uytsprake gedaen is, de gegraveerde hem constitueert reducent voor notaris en getuygen, ende moet van deselve uytspraeck een acte lichten ende voorts procederen *quemadmodum in appellatione. Si vero intra annum petatur reformationis naturam induit.*

2. *Si intra decem dies petita fuerit reductio sed non prosecuta inter 20, iuxta solennia tempora appellationis laudum executioni mandabitur. Verum est omnia fatalia fuissent rite observata si adiiciatur clausula rato manente pacto et laudo aeque executioni mandabitur.*

3. *Quamquam illud generale, quod mandata appellationis, reformationis, reductionis etc. absque discrimine ab hac curia vel suprema soleant concedi, tamen Mechliniae non conceduntur mandata reductionis quae suspendent executionem, eo quod ibi nulla arbitris iurisdictio sed tantum notio sit. Aliquando tamen mandata conceduntur omme* ontfangen te worden als reducent.

4. *Post annum recte non reducitur quia censetur sententia arbitraris per lapsum anni tacite omologata,* tenzij onder beneficie van relieff.

5. Als parthije hem submitteert aen eenige suppost van den hove off aen mijn heere van den raedt ende daer uytsprike gedaen wordt; *item*, als daer eenige accordt van commissarisse gemaect wordt ende parthije geroepen is omme

175. Bartolus de Saxoferrato ad C. 7,62,28 (*Commentaria VIII, In secundam atque tertiam codicis partem, Venetië 1602, fol. 81vb*) en ad C. 7,64,10 (*ibid.*, fol. 86va).

176. Johannes Paponius, *Corpus iuris francici*, Liber XIX, Tit. VII De sententiis executoriis non obstante appellatione, art. 3 (Genève 1624, p. 619).

177. Onleesbare toevoeging.

178. Cornelius Neostadius, a.w., p. 219 (Hoge Raad).

179. Petrus Gudelinus, *Commentariorum de iure novissimo libri sex*, Lib. IV, cap. 15, n. 5: poena succumbentis in revisione (*Opera omnia*, Antwerpen 1685, p. 156).

180. Cornelius Neostadius, a.w., p. 108 (Hof van Holland).

181. Cf. Willem de Groot, *Inleyding tot de practyck van den Hove van Holland*, Boek II, cap. 7, n. 18, 19 en 25 ('s Gravenhage 1667, p. 116-117); Guilielmus Grotius, *Isagoge ad praxin fori Batavici*, Lib. II, cap. 7, n. 18, 19 en 25 (Leiden 1694, p. 322-323).

condemnatie te laten gaen op de uitsprake offte accort, sall niet mogen declineeren *idque communi advocatorum consensu statutum est et libro [lege: libello]¹⁸² memoriali insertum, arg. l. Ubi coeptum de iud.* (D. 5,1,30).

6. Als iemandt versoect in deesen hove mandament van reductie met de clause van surcheance ende hem alleenlijk simpele reductie verleent wordt, mach men 't selve mandament achterhouden ende alsdan andere provisie van reductie obtineeren van den Grooten Raedt sonder hem van de denegatie van de voors. clause te constitueeren appellant aen den Grooten Raedt.

7. De costuyme ende stijl van den Hove van Hollandt practiseert dattet hoff provinciael gehouden wordt voor competent rechter in cas van reductie ende kennisse neemt van uitsprake van arbiters offte gewillecoorde rechters.

8. Uitsprake van arbiters mogen ter executie geleydt worden *immediate* bij desen hove, *de qua re vide placitum Caroli V. anno 1546 die 6. nov.*

Cap. XX Van te kennen offte ontkennen ende namptissement

1. *Haec materia consignationis ignota quidem de iure, recte de consuetudine usurpatur, ne lites prolongentur. Videtur autem habere speciem pignoris praetorii, quod ratione contumaciae datur, Massuerius titulo de contumacia.*¹⁸³ Galli vocant "mayn garnie ou garnison", *Rebuffus ad constitutiones regias.*¹⁸⁴

2. Namptissement en is geen betalinge, *c. 1 de for. compet. in 6.* (VI 2.2.1)

3. *In obligatione specierum, v.g. frumenti, olei, etc.* en valt geen namptissement, *sed solum in obligatione pecuniae liquidae. Immo etiam si triticum petetur, Imbertus, 1 Institutionum forensium 4 lit. a.*¹⁸⁵

4. Als de principale ende borge geroupen zijn, 't welck geschiet *causa evitandi circuitus, l. Dominus testo C. de cond. indeb.* (D. 12,6,53) *glossa in Nov. 4 de fidei.*¹⁸⁶ den principael tevreden zijnde, wert verleent termijn van rechten *arbitrio iudicis* ende, de borge defailleerende, wert gehouden d'obligatie voor bekend ende werden die borgen sowel als den principael ende elck een voor all gecondemneert te namptiseeren ende dat voor 't profijt van default mits dat d'executie gesurcheert zij *in tempus termini iuris principali concessum.*

5. In materia van te kennen *etc.*, als de gedaechde reconventie doet van een ander obligatie mede liquide zijnde, en mach de gedaechde 't namptissement door dien niet ontgaen van de schult d[i]e boven de concurrente somme is. *Item*, de gereconvenierde is niet schuldich te kennen alsoo hij daertoe niet geroepen en is, ende wert des impetrants [sic] op zijn obligatie vercregen gesurcheert totdat hij oock gedient sall hebben van antwoord in reconventie.

6. Naer stijle van den hove en geeft men geen namptissement op extracten offte copyen *nisi originale probetur fortuito casu intercidisse nec possit probari solutio* tenware gedaechde geroepen om te kennen de copye authentycq.

7. *Exceptio novationis quae statim probari possit in iudicio* of daertoe dach genomen zijnde voor commissaris impediert namptissement ende crijcht den gedaechde dach. *Secus* als daer accoort geallegeert werd. *Tunc eo non obstante datur namptisatio salvo* daervan te doceeren binnen seekeren tijdt, d'executie middelertijt surcheerende, tenwaere daervan bleeke bij publycq instrument.

8. Als iemandt geciteert is *ut solvat quod est vicinum*¹⁸⁷ *et lite pendente dies alicuius termini venit*, so mach men bij requeste *in iudicio* versoeken om namptissement van den voors. termijn te hebben *quia invenitur in iudicio, l. 1 et ibi scribentes C. de iud.* (C. 3,1,1).

9. Men mach niemandt citeeren om te kennen offte ontkennen met de clause van de handen van 't lant te trecken. *Et si patiatum defectum, potest per modum provisionis peti ut fundus evacuetur, quia principalis causa adhuc manet, ut id ipsum per definitivam declaretur, cum omnibus fructibus, damnis et interesse, l. Si quis conditionibus et ibi Bartolus C. loc.*¹⁸⁸

182. Cf. Van Apeldoorn, a.w., XXVIII.3.

183. Masuerius, *Practica forensis*, Tit. III De contumacia (Frankfort 1573, p. 17-22).

184. Petrus Rebuffus, *Commentarii in constitutiones seu ordinationes regias* (Lyon 1554, Tom. I-III).

185. Johannes Imbertus, *Institutionum forensium ... libri quatuor*, Liber I, caput iv, letter a van de addities (Lyon 1552, p. 31).

186. Glosse ad Nov. 4 = Coll. 1,4.

187. Van Apeldoorn, a.w., XXXIV.8: *quid annuum* i.p.v. *quod est vicinum*.

188. Bartolus de Saxoferrato ad C. 4,65,25 (*Commentaria VII*, In primam codicis partem, Venetië 1602, fol. 157ra-)

10. *Citatio* om te kennen zijn obligatie inhoudende constitutie, *si dissipet bona sua post unum defectum, condemnatur et concedetur alterum mandatum cum clausula* "op alsulck versoek om te hebben arrest op de goederen van defaillant;" *potest etiam agi* omme te hebben betalinge van de hoffsomme offte passeeren brieven met behoorlijke hypoteque; *id tamen regulariter non licet*, Chassenaeus, *de usuris*.¹⁸⁹

11. Als een pachter geroupen is om te kennen offte ontkennen zijn huyrcedule offte verhuyrboeck, wert op cracht van 't eerste default namptissement verleent. Maer is daer boeck noch huircedulen, wert verleent een ander mandament om te hebben namptissement, tenware dat bij de relatie bleke dat hij tevreden ware te betalen; 't welck consent gesien, 't hoff geefft consent ende condemniert te namptiseeren.

12. Als iemandt geroupen is om te kennen offte ontkennen zijn obligatie inhoudende *certam summam* te betaalen offte rekeninge te doen, moet niettemin, gekent hebbende [de] obligatie, namptiseeren, gesurcheert zijnde bij den hove de executie van 't namptissement den tijdt van ses weken om middelertijdt rekeninge te doen, ende en is de gecondemneerde *hoc casu* niet gehouden eenige cautie te stellen, noch voor 't namptissement, noch voor den dach principael.

13. Als iemandt geroupen [is] om te kennen offte ontkennen ende alsdan poocht te ontkennen geteykent, geschreven offte oock gesegelt te hebben, so mach men alsdan concluderen offt het van zijner wegen geteykent, geschreven of gesegelt is, ende in cas van ontkennen, so neemt de procureur generael d'obligatie naer hem om 't recht van de Hooge Overicheyt offte Graflicheyt te bewaren.

14. Als iemandt geroepen is om te kennen offte ontkennen zijn handschrift gestelt in een koopmansregister, valt daer dach *quia ibi non sunt conserta [lege: concepta]*¹⁹⁰ *verba obligatoria*.

15. Op registers van coopliden word namptissement gedecerniert ende indien men appelleert of reformeert, wordt de clause van inhibitie afgedaen, alwar 't oock datter pregnante redenen teghens 't selve register waren, als dat de man van een weduwe op zijn sterfbeth sijn huisfrou, den staet van zijn handelingte te kennen gevende, geseyt hadde dat hij met niemandt anders ter werelt dan met sulcke twe coopluyden gehandelt hadde, dat bij certificatie bleek dat men op den dach als 't register houdt 't contract geschiedt te zijn op een ander plaetse ware geweest. *Et ita iudicatur in causa* van de weduwe van Jan Wibrants tot Somerdijck, impetrant in cas d'appel, *contra* Jacob Spruijt, coopman tot Amsterdam, in welke saeke *petita reauditione* 't Hoff bleef bij 't appointment *mense octobris 1586*, Hamel et Dynter.

16. *Statur libro rationum cum iuramento alicuius; si tamen talis mortuus fuerit, sufficit pro herede liber rationum et mors operatur iuramentum; Chassenaeus, in proemio consuetudinum Burgundiae*.¹⁹¹

17. Als iemandt geroepen is te guarandeeren van eenige schade geleden *ex eo quod reus non stetit promissis, si factum potest redigi ad summam pecuniariam*, men mach namptissement versoeken.

18. *Quamquam ex obligatione specierum ex primo defectu non debetur consignatio, conceditur tamen alterum mandatum* met de clausul "op alsulck versoek om te hebben namptissement van de penningen tot taxatie van de pontgarders" *si frumentum fuerit*.

19. *Quando de debiti quantitate, puta*¹⁹² *per instrumentum publicum vel privatum satis liquet, semper conceditur consignatio, nisi reus pro se sententiam obtinuisset in prima instantia*.

20. Te kennen offte ontkennen *ideo debet procedere, quia est facti, et si negaretur, probandum est testibus aut comparatione literarum, l. Compareat. C. de fid. instrum. (C. 4.21.20)*.

21. Als iemandt ageert als actie ende transport hebbende van seeker obligatie, mach de debiteur tevreden zijn te betalen mits bij d'eycher bij eede verclaert wordt hoeveel hij daer voor gegeven heeft, *iuxta l. Per diversas et l. Ab Anastasio C. mand. (C. 4,35,22-23)*. *Hoc fallit quando quis nomen debitoris in solutum accepit, quia hoc casu etiam utilis actio sine cessione transit, l. fin. C. quand. fisc. vel priv. (C. 4,15,5)*.

22. Als iemandt geroepen is om te kennen seekere obligatie die indiscret of conditional is, en mach men niet concludere tot absolutie van d'instantie, *quia actori competit actio, licet exceptione elidi possit, l. Cedere diem D. de v. s. (D. 50,16,213)*, *sed induciae duplicantur. Consultum tamen est* te concludere tot niet ontfancklijck als te vroeck

157va).

189. Er is ons geen werk van Chasseneus met een dergelijke titel bekend. In de ons wel bekende werken vonden wij geen relevante passage.

190. Cf. Van Apeldoorn, a.w., XXXIV.16.

191. Bartholomaeus Chassenaeus, *Consuetudines ducatus Burgundiae*, Prooemium (Frankfort 1590, kolom 1-42).

192. Van Apeldoorn, a.w., XXXIV.20: *pura* i.p.v. *puta*.

op sijnde sonder mentie te maken *de induciis duplicandis ante diem et potest concludi* omme te kennen *etc.*, *ex l. Quemadm. de iud.* (D. 5,1,35), *sed non* tot namptissement; *si negetur instrumentum et comparatione aut aliter probetur, nihilominus quoque potest concludi* tot namptissement.

23. Als iemandt geroepen is om te kennen zijn eygen¹⁹³ handt, moet antwoorden op de provisie, tenzij de obligatie van lange datum is, mach dan *ex causa* noch delibereeren 14 daghen omme middelertijdt voor commissaris te doceeren van 't geallegerde, ende en valt hier geen dach van beraedt *nisi his quatuor causis: 1) si proponat exceptionem declinatoriam, litis pendentiae et litis finitae; 2) si sit obligatus ad traditionem specium; 3) si sit heres eius qui obligationem scripsit, non autem primus obligatus; 4) si non habuerit copiam chirographi cum citatione, et non fuerit ad hoc citatus.*

24. *Quamvis de iure civili debitoribus proponentibus intra biennium exceptionem non numeratae pecuniae creditores teneantur probare esse pecuniam numeratam, tamen de consuetudine Galliae contrarium obtinet, Rebuffus, ad constitutiones regias, pag. 134, n. 68.*¹⁹⁴ *Et idem hic vidi practicari* in een sake die bij 't volle collegie so verstaen is. *Imo haec exceptio non impedit hodie ex consuetudine quominus reus teneatur* guarnieren; *quemadmodum observatum fuit in causa* van Jost van Leuwen, dewelcke bij 't volle collegie, naedat zijn advys gehouden was, sulx verstaen is 22. nov. 1590. *Et idem in simili causa pronunciatum fuisse retulit Vermeer.*

25. Als iemandt bij den hoove gecondemneert is te namptiseeren ende dat d'executie vandien gesurcheert wordt den tijdt van 14 daghen om middelertijdt te compareeren voor commissaris ende aldaer te doceeren van haer geallegerde, so moet den gecondemneerden, in deesen requirant, den dach selfs waerneemen ende daarvan den impetrant insinueeren; offte anders, so den dach voorbij liep, soude d'impetrant met zijn vercregen namptissement voortvaeren voor commissaris, persisteert d'impetrant bij zijn eysch, conclusie ende namptissement, de gecondemneerde ter contrarie bij zijn antwerdt *apud acta* gedaen, versoekende voorts dat de surcheantie van 't namptissement gecontinueert worde ten uytende toe van de sake of dat oft rapport van mijn heere de commissarisse sal wesen gedisponeert. Ende bij aldien dat alsoe bij den requirant niet versocht en wierde, soude d'impetrant nae den dach van comparitie mogen executeeren, want 't geene dat voort gehandelt is wordt verstaen alleenich te toucheeren de principale sake ende niet de provisie. Daeromme, of al teghens de executie mandament poenal gelicht worde ende soude 't selve hier niet connen subsisteeren, dan moet op staende voeth voor subreptie ende obreptie verleent worden. *Quid [sic] nota.*

26. Titius heeft doen dachvaerden N., M. ende C. als reeders van seeker schip omme te kennen haerlieder gesette schippersobligatie. Ten daghe dienende heeft d'impetrant mits de non comparitie van de gedaechde geobtaineert default ende voor 't profijjt vandien een ander mandament mette clausule omme te verantwoorden op 't verzoek van namptissement, uyt crachte van welcke voors. tweede mandament de vooren gedaechden gedachvaert zijn omme *etc.* Ten daghe dienende is teghens N., een van de voors. gedachten, overmits zijn non comparitie het twede default [gegeven] ende uyt crachte vandien gedecerneert namptissement, uyt dien dat bij d'exhibitie van de certificaten bij den voors. impetrant geproduceert bleek, dat de voors. N. niet alleen reeder was van 't voors. schip, maer oock de penninghen bij de gemeyne reeders gedestineert tot betalinghe van des impetrants achterwesen onder hem hadde.

Additiones

*Atqui garnire manum aliter accipit Imbertus, 1 Institutionum 4.*¹⁹⁵

Mihi videtur quod haec materia consignationis ex parte fundetur in l. 2 C. de fals. (C. 9,22,2).

Cap. XXI Singularia quaedam provisionum

1. *Provisio nihil afficit principali causae, l. Si iudex nutrici de his qui sunt sui vel al. (D. 1,6,10). Nec transit in rem*

193. Op deze plaats is het woord *handt* doorgehaald.

194. Petrus Rebuffus, *Commentarii in constitutiones seu ordinationes regias*, Prooemium, glossa V, n. 59 [sic] (Lyon 1554, Tom. I, p. 30).

195. Johannes Imbertus, *Institutionum forensium ... libri quatuor*, Liber I, caput iv (Lyon 1552, p. 29).

*iudicatum, l. A Divo Pio de re iud. ubi Zasius, n. 10.*¹⁹⁶ *Tantum semiplenam probationem requirit, l. 3 § Sciendum ad exhib.*¹⁹⁷ (D. 10,4,3,9). *Debet ante omnia expediri nec causae principali iungi, Paponius art. 36.*¹⁹⁸

2. *Executionem habent provisiones non obstante appellatione. Se ingerit per simpel default. Exceptiones requirentes altiore indaginem eas non impediunt, l. 3 § Sciendum ad exhib. (D. 10,4,3,9). Sed si sint in promptu, impediunt, l. 3 in principio ut in pos. leg. (D. 36,4,3pr), l. Aufertur § Qui compensationem de iur. fisc. (D. 49,14,46,4).*

3. *In quacumque parte litis possunt peti, l. Si instituta § pen. de inoff. testam. (D. 5,2,27,3), nisi causa principalis sit satis instructa, art. 3, 4, 5, 6, non admittitur testium reprobatio, Paponius.*¹⁹⁹

4. *Provisiones ordinarie sub cautione decernuntur, c. Suscita de restitut., ubi Panormitanus;*²⁰⁰ *exceptis quibusdam causis alimentorum et provisionis quae filio deliberanti aut rescindenti testum [lege: testamentum] patris conceduntur, Lagus de iur. delib.,*²⁰¹ *Paponius, arr. 10, 13, 16, 34 et 38.*²⁰² *Item si voulant le creditur caveer et le condamné n'a voulu accepteer la caution debet sine ea consignare.*

Additio

*Confer. l. 85 § ult. de R. I. (D. 50,17,85,2), l. Ille a quo 13 § Quid ergo D. ad S. C. Trebell. (D. 36,1,13,3), l. 6 D. de petit. her. (D. 5,3,6), l. 9 C. de legat. (C. 6,37,9), l. 27 D. de reb. auct. iud. pos. (D. 42,5,27), Rebuffum, de sententiis provisionalibus in praefatione, n. 141 et art. 1, glos. 6.*²⁰³

Cap. XXII *Exceptiones contra provisionem*

1. *Vitium visibile, arg. l. ult. C. de ed. D. Hadri. toll. (C. 6,33,3), Paponius, art. 33.*²⁰⁴ *Allegatio furoris contrahentis, Imbertus, Manuel, in verbo "instrumentum", articulo ultimo;*²⁰⁵ *compensatio liquida usque ad concurrentem quantitatem, arr. "de compensationibus".*²⁰⁶ *Si tantum sit extract non originale, Auth. Si quis C. de edend. (Auth. post C. 2,1,7).*

2. *Diem non venisse tamen aequae debet syngraphum suum agnoscere. Novatio l. Minor 25 annis D. de novat. (D. 46,2,19 i.m.). Delatio iurisiurandi si l'obligation n'a cause. Nuda postulatio pendens restitutionis in integrum, toto titulo de in int. restit. Verum econtra pendente restitutione in integrum non impediri consignationem asserit Rebuffus, et ita practicatur. Exceptio "hodie constat" ex l. Si a quo Ut in poss. legat. (D. 36,4,3pr). Si instrumentum non sit expeditum, sed tantum in sceda vel protocollo, Rebuffus: Thesaurarius vel receptor non condemnatur ad garniendum.*

196. Udalricus Zasius ad D. 42,1,15 (*Opera omnia*, Tom. III, Frankfurt 1590, p. 185-194) lijkt niet overtuigend; Iason Maynus ad D. 42,1,15 (*In primam digesti novi partem commentaria*, Venetië 1590, fol. 136ra-137vb) evenmin.

197. Op deze plaats staat een verwijzingsteken naar de onder deze paragraaf afgedrukte additie.

198. Cf. Johannes Paponius, *Corpus iuris francici*, Liber XVIII, Tit. I De provisionibus alimentariis, art. 36 (Genève 1624, p. 562).

199. Johannes Paponius, *Corpus iuris francici*, Liber IX, Tit. III De reprobationibus testium, art. 3-6 (Genève 1624, p. 302).

200. Panormitanus ad X 1.41.6 (*Secunda pars super primo decret.*, s.l. 1521, fol. 157va-158va).

201. Conradus Lagus, *Iuris utriusque traditio methodica*, Pars II, cap. 61: De iure deliberandi in adeunda uel omittenda haereditate (Frankfort 1552, p. 174-177).

202. Johannes Paponius, *Corpus iuris francici*, Liber XVIII, Tit. I De provisionibus alimentariis, art. 10,13,16,34 en 38 (Genève 1624, p. 559-560, 562-563).

203. Petrus Rebuffus, *Commentarii in constitutiones seu ordinationes regias*, De sententiis executoriis seu provisionalibus, praefatio, n. 141, articulus 1, glossa VI (Lyon 1554, Tom. I p. 246, p. 259-260).

204. Johannes Paponius, *Corpus iuris francici*, Liber XVIII, Tit. I De provisionibus alimentariis, art. 33 (Genève 1624, p. 562).

205. Johannes Imbertus, *Enchiridion ou brief recueil du droict escrit, gardé et observé ou abrogé en France*, "instrument" (Paris 1627, p. 125-126).

206. Cf. Johannes Imbertus, *Institutiones Forenses*, Lib. I, Cap. 35 (Utrecht 1654, p. 247 e.v.).

Cap. XXIII Van relyff ende request civil

1. Relieff, dat men in rechten *restitutio in integrum* noempt, wert verleent overmits veel saeken, sowel in contracten gedaen van meerderjarige als minderjarige *ut de iure*. Ende gebruikt men hier altijd relieff *ad maiorem cautelam*, oock *in iis casibus in quibus de iure ipso iure fit rescissio*.
2. *Licet iudicium rescindens prius sit intentandum et postea rescissorium, observamus tamen in foro nostro quod simul impetrentur*; ende als men eerst requeste of relieff, *quod est iudicium rescindens*, impetreert ende daernaer *coram iudice cui causa restituta commissa est* presenteert ende ten interinemente vandien respectivelijck concludeert.
3. Requeste civile *est idem beneficium in integrum restitutionis adversus accidentia et negligentias in prosequendo processum* offte diergelijcke gebuert *ut ampliare, mutare et corrigere conclusionem, producere testes aut instrumenta post conclusionem; et solebant haec omnia*, gelijk noch de relieven *impetrari* van den Grooten offte van den Secreten Raedt, *qui levissimis causis ista solebant indulgere, ne quis cum aliena iniuria locupletaretur*.
4. Die requeste civile presenteert, moet de costen van 't retardament dragen indien parthije adverse in zijn conclusie consenteert oft indien de requeste houdt niet de clause "soo het noot zij", *quia adhuc non liquet an opus sit restitutione nec ne*.
5. *Item*, moet zijn schriftture offte feyten daer hij bij requeste civile toe geadmitteert is op staende voet gereet hebben ende daarvan *cum effectu* dienen ende die terstont parthije overleveren; anders en is niet ontfanckelijck ende mach men tot rejectie concludeeren, gelijk men doen mach als iemandt, requeste civile vercrijgende, verswegen heeft dat daer in rechten geconcludeert is, *non obstante clausula* "ende alle ander fauten ende simpelheden".
6. *Ex stylo non condemnatur procurator fisci in expensas; si tamen requestam civilem impetret adversus probationem* verstek van productie, niuwe feyten *etc., tunc utitur iure privati* ende betaelt de costen van 't retardament sulx als die dan vallen.
7. Men versouckt somtijds mede wel bij requeste civile admissie om niuwe feyte over te leggen ende deselve overgeleydt zijnde, so die yet releveeren in cas van villionie probatie, so interloqueert het hoff ende admitteert denselven appellant voert tot probatie van deselve niuwe feyten, behoudens den gedaechde daerteghens zijn debath, positie ende probatie van contrarie feyten.
8. *In hoc articulo ita proceditur*: N., impetrant van reformatie ende requeste civile, *contra* N., gedaechde, e.e. ende requeste civile te presentieren. Rijn presenteert requeste civile ende onder beneficie vandien leyt over zijn niuwe feyten ende concludeert voorts in reformatie tot nullité *etc.* Burch, voor zijn meester, neemt over de requeste civil ende niuwe feyten, ende voorts dach *ad quatuordecim*.
9. Als men, naedat in reformatie eysch gedaen is, requeste civile impetreert om niuwe feyten te mogen produceeren ende overleggen, soo wert alsdan gepresenteert *haec forma*: N., impetrant van requeste civile, *contra* N., gerequireerde *etc.* Deesen dach omme gecommen zijnde wert bij den impetrant gepresenteert omme t'antwoorden. Burch absentie. Daernaer hiertoe wederomme gepresenteert zijnde, wert genomen verstek *in scriptis* te leveren ten 14 daghen. Sooveere als dan noch niet geantwoort wordt, presenteert d'impetrant om 't profijt van antwoord [te] begeeren offte te reparieren. Burch, purgeerende 't verstek, debatheert de requeste civil ende niuwe feyte bij denegatie ende impertinentie ende concludeert voorts tot niet ontfanckelijck ende bij ordine tot approbatie. Rijn, dach te replicieren. Den dach omme gecomen zijnde, Burch persisteert voor duplicq; 't hoff ontfangt het proces, bij welke gevoecht sullen werden de requeste civil ende niuwe feyten ende onvermindert den requirant 't selve proces over te doen brengen.
10. Op den 2. mart. anno '50 is bij 't hoff verclaert geweest dat men nu vortaan geen munimenten offte certificatie sall mogen produceeren, 't zij bij requeste civil of anders, tot verificatie van de additie, maer sullen parthij gehouden wesen deselve te produceeren met haere memorien, want 't hoff verstaet dat daer alsdan geconcludeert is in rechten, *c. Cum dilectus de fid. instr. (X 2.22.9), doctores in l. Iubemus de iud. (Auth. post C. 3,1,9)*.

Additiones

207. Petrus Rebuffus, *Commentarii in constitutiones seu ordinationes regias*, De sententiis executoriis seu provisionalibus, articulus I, glossa II, n. 18 (Lyon 1554, Tom. I, p. 251).

*In investituris Flandricis relifve est laudemium, Sande, de feudis Gelriae, pag. 296.*²⁰⁸ *Item in Gallia simplex feudi recti recognitio tot relief, Gothofredus. in not. ad 2 Feud. 3 § Sed etiam res.*²⁰⁹

*Pendente restitutione quatenus sententia cautione praestita executioni mandari possit, decisio Supremae Curiae 73.*²¹⁰

Cap. XXIV Van mandament poenal

1. Mandamenten poenal worden geimpetreert indien daer *contra ordinem et dispositionem iuris* geprocedeert wordt, 't zij bij executie offte anders, omme alsulcke begonste proceduren ende gecommuneerde executie afgedaen te hebben; *sed quoties ordinario remedio satis cautum est, ad hoc auxilium utpote extraordinarium non recurritur, l. Auxilium* (D. 4,4,37), *l. In causae de min.* (D. 4,4,13). *Sicque totus senatus iudicavit.*
2. Indien iemandt 'tonrechte gearresteert wordt, mach van desen hove lichten provisie poenal om 't selve arrest met den gevolge vandien costeloos *et* schadeloos afgedaen te hebben, ende wert alsdan uyt crachte van 't eerste default 't arrest afgedaen onder cautie, *et proceditur*²¹¹ bij vier defaulten *ut in actione personali.*
3. Bevelen poenal stadthoudende *non continent clausulam iustificatoriam; ideoque* so iemandt iet wert geinterdiceert bij mandament poenal, moet 't selve obedieren tenzij hij van 't selve appellere, te weten van de concessie van 't mandament; *in affirmativis autem, v.g. bevelen poenal stadthoudende van inventaris te leveren, en verleent 't hoff selden mandament poenal; immers, als alsulcken mandament poenal verleent is, moet men insgelijks <obedieren>*²¹² *ut fuit apponitatum.*
4. Indien dat nae de interdictie van 't mandament poenal yet wert gedaen in prejudicie van 't selve, soo mach men versoeken mandament van attentate, ende ten daghe dienende concludeeren dat eerst ende alvooren d'attentaten gerepareert werden, *etc.*
5. *Quod dicitur* dat in materie van dilagie [*lege*: dickagie] geen provisie poenal en valt offte niet en behoort verleent te werden, procedeert teghens d'ordonnancie van de dijckgraven ende heemraden offte sententie in stuck van dilagie [*lege*: dickagie], sluysen ende dammen ende diergelijcke gewesen, maer in geen niuwe wercken die iemandt om zijn naeste buyren te bederven teghens recht uyt zijn eygen autoriteyt soude willen erigeeren, soo men sodanige wercken oock de facto soude mogen resisteeren ende demolieren.
6. *Qualiter autem ligant mandata poenalia sine causae cognitione, vide Guidonem Papae, Decisiones 359 et 340,*²¹³ *et Bartolum in l. Mulier de leg. comiss.*²¹⁴

Additiones

*Etiam iniquo iudicis mandato parendum aut ab eo appellandum, decisio Supremae Curiae 28.*²¹⁵

*Si quando iudicis officio quod mandato poenali imploratur, iusta aliqua exceptio obiiciatur, solet movere eiusmodi exceptio iudicem cur sibi obreptum pronunciet, decisio Supremae Curiae 62.*²¹⁶

208. Fredericus a Sande, *Commentarius in Gelriae et Zutphaniae consuetudines feudales*, Tract. II, cap. III, n. 18 (Arnhem 1658, p. 173).

209. Gothofredus, noot bij LF. 2,3,1.

210. Cornelius Neostadius, a.w., p. 226 (Hoge Raad).

211. Op deze plaats is doorgehaald: *bij de <vier> defaulten.*

212. Verbeterd uit: *appointeeren.*

213. Guido Papae, *Decisiones Gratianopolitanae*, quaestio 359 (Frankfort 1591, fol. 221r) en quaestio 340 (ibid., fol. 209rb-210va).

214. Bartolus de Saxoferrato ad D. 18,3,8 (*Commentaria* II, In secundam digesti veteris partem, Venetië 1602, fol. 113vb).

215. Cornelius Neostadius, a.w., p. 172 (Hoge Raad).

216. Ibid., p. 213 (Hoge Raad).

*Prudens caudidicus parcius implorabit officium iudicis, nempne tum demum cum modus in exequendo exceditur vel peculiaris actio negotia prodita non est. Possessio mandato poenali non facile aufertur etc., vide decisionem Supremae Curiae Hollandiae 63.*²¹⁷

Cap. XXV Van arrest

1. Meest alle de steden van Hollandt hebben *ius arrendandi*, sommige *ex privilegio*, andere *ex consuetudine aut etiam praescriptione*. <*Caeterum sola curia habet non pagi, decisio 83.*²¹⁸> Ende eenige darentboven hebben privilegie dat men haer poorters nergens arresteeren en mach *iuxta illud "actor sequitur forum rei"*, sulx dat de mandament peenal omme 't arrest afgedaen te hebben wel gefundeert zijn. *Hoc tamen fallit si contrahentes in loco contractus inveniantur et arrestentur, per. c. Romana § Contrahentes de for. compet. in 6 (VI 2.2.1).*

2. Als iemandt bij mandament van arrest geroepen is ende 't selve violeert, mach bij gijselinge geconstrengert werden 't selve te redintegreeren.

3. Mijn eygen goet *apud alium* mach ick indistinctelijck arresteeren, *quod vero mihi debetur tantum causa cognita, scilicet fugiente reo, l. Si fideiussor § fin. qui satisd. cog. (D. 2,8,7,2).*

4. Alle arresten werden afgedaen onder cautie *de iudicio sisti et iudicatum solvi, c. Lator praesentium de pignor. (X 3.21.2). Fallit tamen quando quis est arrestatus de iudicato solvendo. Item fallit in rebus tacite obligatis, quo casu en werden de goederen niet ontslagen dan alvorens eerst betaelende et hoc casu possum debitorem meum vocare coram hac curia prius bona debitoris arrendando mihi pignori obligata; quod ita iudicatum est a toto senatu.*

5. *Arresta secundum consuetudinem Hollandiae vigentem hic in usu sunt ad fundandum iurisdictionem ut si civis Delphensis venerit Dordracum cum ut ibi sortiatur forum, facimus eum certiozem de arresto, ut scilicet vadat in diversorium, ibique maneat donec caveat iudicatum solvi, simulque ei dies iudicii praefigit.*

6. *Sed si quis sit peregrinus nec in provincia domicilium habens aut suspectus de fuga, tunc persona potest apprehendi et in publica custodia deteneri, donec iudicatum solvi satisdederit, ne executio sententiae illusoria reddatur. Hoc tamen casu requiritur aliqua causae saltem summaria cognitio, J. Vermeren.*

7. *In Hollandia et in primis Amstelrodami in usu sunt duae species arrendandi: Una qua regulariter utimur, cum reus per nuncium citatus verbaliter arrendatur, ut supra. Et hoc casu si arrendum eo modo factum contemnat, incidit in mulctam 60 fl. in commodum officarii. Altera quae tunc locum habet cum persona est de fuga suspecta, et magna causa vertitur. Haec fit cum aliqua causae cognitione sine venia officarii per illius ministros, et arrendatus debet ire in de boyen vel de gijselcamer vel in diversorio per ministros officarii seu publicam custodiam servari; et utrumque arrendum an bene vel male factum sit, et an relaxari debeat arrendatus, disputatur coram scabinis op d'arrestolle. Et utrumque praestita cautione iudicatum solvi cessat per M. Reinir van Amsterdam.*

8. Soo wanneer een derde pretendert recht van eygendom op de gearresteerde goederen, so mach den crediteur deselfde verlaten ende andere buyten controversie, so daer eenige zijn, antasten, *Castrensis et doctores ad l. A Divo Pio de re iud. § Si rem 4 in fine*²¹⁹ met protestatie dat hij door sulcke verlatinge niet en wijckt van 't eerste pandt bij hem genomen, tenminste voor de kosten, *Imbertus, Institutionum forensium, lib. 1, cap. 56, versiculo "Toutesfois si un tiers"*.²²⁰

Additiones

*Repressaliae (quae videntur esse species quaedam arresti) soli principi reservantur qui tum demum eas concedit cum videt suis subditis a principe alienorum iustitiam denegari. Quid ad nos Batavos si Coloniensibus Gelri ius non reddant?, decisio Supremae Curiae Hollandiae 11.*²²¹

217. Ibid., p. 215 (Hoge Raad).

218. Ibid., p. 236 (Hoge Raad).

219. Paulus Castrensis ad D. 42,1,15,4 (*In primam digesti novi partem*, Lyon 1553, fol. 90rb-91ra).

220. Johannes Imbertus, *La pratique judiciaire tant civile que criminelle*, Livre I, Chap. LVI, n. 9: Toutefois [si un tiers est opposant] (Colony 1615, p. 359).

221. Cornelius Neostadius, a.w., p. 147 (Hoge Raad).

*Ultraiectina curia bonis alienorum arrestatis cogit eosdem in causa mere personali apud se respondere. Hollandi indignati par pari retulere, denegavere tamen id cuidam mulieri eo quod et in Hollandia et Ultraiecti aedes²²² conductas haberet, decisio Supremae Curiae Hollandiae 20.*²²³

*Si arrestatus includatur carceri, custodi tenetur solvere quae ultra modum definitum consumsit, decisio Supremae Curiae 1.*²²⁴

*Poenae arresti violati creditoribus violantis proficit; si nulli sint arrestanti. Qui pecuniam apud se arrestatam mandato creditoris alii solvit, solum adversus mandantem mandati actionem habet, non conditionem adversus eum cui solvit, decisio Supremae Curiae Hollandiae 79.*²²⁵

Cap. XXVI Van complainte, spolie, maintenue

1. *Licet iure novo omnia iudicia sint extraordinaria, nec necesse sit interdicta reddi, supremum tamen tribunal et haec curia veterem usum interdictorum quodammodo servare nititur et in electione actoris est utrum malet interdicto uti an in factum actione, Faber, Institutiones, de interdictis in principio.*²²⁶

2. *Coeterum omnis de possessione vel quasi controversia etiamnum ad hoc pertinet potissimum ut quod nobis ablatum est restituatur eo interdicto Unde vi, quod recuperandae vocant; et practici sub nomine "complainte" vel "spoli" petunt, sibi possessionem vel quasi fiduciarie, id est bij provisie de recredientie onder cautie etc., aut plene, id est cum causae cognitione, vi ablatum restitui. Aut pertinet ad hoc ut nobis retinere liceat quod possidemus, l. 1 § <Et> ut Pedius Ut. poss. (D. 43,17,1,4).*

3. *Inter "complainte" et "maintenue" quae ab hac curia impetrantur nihil videtur interesse; nam pro vi turbativa indifferenter conceduntur. Ubi a "complainte" in casu saysine et novitatis casu tractatur, hoc est pro vi²²⁷ expulsiva, tunc commissarius in rem praesentem proficiscitur, ibique iubet spoliatam rem in sequestrem [lege: sequestrim] manum deponi, omniaque munimenta ad eum deferri, inhibendo ne fructus recipiat idque cum re ipsa, nam postea eum citat ad certum diem ut summarie de causa cognita et cum consilio communicata tandem super recredientia interloquatur, antequam censeatur suo officio functus esse.*

4. *In maintenue quae ostiario committitur pars quae turbavit citatur et die serviente super recredientia non disponitur, sed visis memoriis et in principali negotio quod in facto consistit seorsum de pleno possessorio cognoscitur, de quo tandem per definitivam fit decisio.*

5. *Interdictum adipiscendae hodie non frequentatur, sed eius loco remedium, l. fin. C. de ed. D. Hadr. toll. (C. 6,33,3) et ibi doctores successit; Ferrariensis in Formandis libellis super petitione hereditatis.*²²⁸

6. *Sunt qui hodie manutenentia simplici utuntur tanquam quarta specie interdicti, quando scilicet existentes in possessione dubitant turbari et ideo se manuteneri petunt, faciendo inhibitiones de non molestando, quod sub interdicto retinendae Romanus et Angelus, in l. 1 C. de carbon. ed., comprehendunt; vide Chassenaevum, De consuetudine Burgundiae, titulo "des succes." § 1.*²²⁹

7. *In materie van complainte, maintenue, garandt, quando colonus alicuius admisit vim turbativam, non potest se dominus pro colono liti offerre, quod vocant intervenire, licet dicat se domini instinctu turbasse, maer mach hem*

222. Op deze plaats is doorgehaald: *quaedam*.

223. Cornelius Neostadius, a.w., p. 165 (Hoge Raad).

224. Ibid., p. 131 (Grote Raad van Mechelen).

225. Ibid., p. 233 (Hoge Raad).

226. Johannes Faber ad Inst. 4,15pr in rubrica n. 2 (*In quattuor libros institutionum commentarii*, Lyon 1557, herdruk Frankfurt 1969, fol. 176va).

227. Van Apeldoorn, a.w., XXXI.5: *priori i.p.v. pro vi*.

228. Joannes Petrus de Ferrariis, *Praxis aurea*, Tit. XLVIII Forma libelli quo petitur haereditas ex testamento, Glossa VII, n. 1-2 (Keulen 1618, p. 1046).

229. Bartholomaeus Chassenaevus, *Consuetudines ducatus Burgundiae*, Des successions § 1 (Frankfort 1590, kolom 846), verwijzend naar Ludovicus Romanus en Angelus de Ubaldis in hun commentaar op C. 6,17,1.

vougen alleenlijck.

8. Soo wanneer eenige landen gemeen liggen, so heeft maintainue geen plaets, maer behoort men t'ageeren *communi dividundo iudicio* offte *per praetorem communi dividundo, scilicet quando adversarius fatetur communem, per praetorem quando non fatetur, arg. l. In provinciali § Plane D. de nov. op. nunc. (D. 39,1,3,1 i.m.), l. Sabinus et ibi doctores C. com. div. (D. 10,3,28). Ratio quia cum indivisa non magis ab uno quam alio possideantur, eiusmodi interdicta locum habere non possunt. <Contra tamen hoc in casu redditum est ius, decisio curiae provinciae 4.>²³⁰*

Additiones

*Cuiusmodi est iudicium possessionis restitutorium, in decisione Supremae Curiae Hollandiae 58.*²³¹

*De complainte et an statutum de possessione loquens intelligendum sit etiam de quasi possessione servitutum et aliorum iurium, F. Duarenus ad l. 3 D. de adq. poss.*²³²

*In iudiciis possessorii fructus a malae fidei possessore petuntur et fructuum usurae, quarum computatio mirabilis extat, decisio Supremae Curiae 81.*²³³

*Complainte videtur esse novitatis querela, decisio Supremae Curiae 99²³⁴ et decisio curiae provinciae 7.*²³⁵

Cap. XXVII Van garandt ende regres offte indemnité

1. Garandt *proprie dicitur in actione reali*, regres ofte indemnité *in personali*.
2. *In actione personali* en valt geen garandt *contra eum qui actione personali agit*, sulx dat iemandt, geroepen zijnde omme garandt aen te nehmen, den impetrant van garandt niet en mach eximeeren *a lite* met oblatie van garandt. *Item*, ook sulx dat de principale sake daarom moet blijven berusten; *secus in actione reali aut in rem scripta, quia ibi quiescendum est, vide Duarenum, de iudiciis in fine.*²³⁶
3. *Conventus actione in rem si laudet auctorem et laudatus paratus est iudicium suscipere, non cogitur ipse iudicium accipere. Conventus actione in personam (excepta emti) etiam si laudet auctorem, non tamen excipitur iudicio.*
4. *Quod dicitur in delictis een [lege: en] valt geen garandt ex Sancimus C. de poen. (C. 9,47,22), de iis intelligitur quae iure humano et Divino prohibita sunt propter suo [lege: suam] turpitudinem, ut est furtum, rapina, homicidium, quorum prohibitionem nemo ignorare debet. Vide Duarenum ibidem.*²³⁷
5. Als men *in iudicio* versoect mandament van garandt, so moet men nochtans requeste overgeven om 't selve te verwerven offte tenminsten eenige middelen in de griffie leveren om 't selvige mandament te maken.
6. 't Is genoeg datter garandt gedient heeft om d'origenele gedaechde te bedwingen om 't antwoorden.
7. Als iemandt teghens dewelcke versoect werdt mandament van garandt procureur *in iudicio* heeft, soo denuncieert men denselve *litem motam*, ende indien hij *litem motam* niet en wilt suscipieeren ende seyt daertoe geen procuratie te hebben, so versoect men mandament van garandt teghens zijn meester ter presentie van den procureur, mits protesteerende van kosten.
8. Alhoewel *in actione personali* geen garandt en valt, *id tamen fit in secunda instantia sub cautione iudicatum solvi*;

230. Cornelius Neostadius, a.w., p. 16 (Hof van Holland).

231. Ibid., p. 208 (Hoge Raad).

232. Franciscus Duarenus, *In lib. XLI pandectarum seu digestorum, in eundem titulum de acquirenda vel amittenda possessione, l. 3 Possideri autem possunt, etc. (D. 41,2,3) (Opera omnia, Frankfort 1598, p. 632-647).*

233. Cornelius Neostadius, a.w., p. 235 (Hoge Raad).

234. Cf. idem, a.w. Deze verwijzing is niet juist. Onduidelijk is wat de juiste verwijzing is.

235. Ibid., p. 28 (Hof van Holland).

236. Franciscus Duarenus, *In lib. V digestorum seu pandectarum commentarius, in tit. I (Opera omnia, Frankfort 1598, p. 153-171).*

237. Ibid.

veluti quando in prima instantia fideiussor succumbit et appellavit, in secunda instantia potest principalis zijne borge garandeeren mits aennemende proces.

9. Als iemandt *facto pacto cum alio de indemnando* geroepen werdt in garandt, *utpote quia promisit aliquem servare indemnem de lite mota vel alia re, tunc quatuor defectibus opus est, quia hic dicitur agi actione personali proprie, verum actione van garandt improprie, Zasius § Curare Institutiones de act.,*²³⁸ *l. 2 et ibi doctores C. de sent. quae sine cert. quant. (C. 7,46,2).*

Additio

*Requesta formalis dicitur cum possessor vocat auctorem son garand et petit ab eo, ut se iudicio defendat, Duarenus ad titulum de iudiciis in fine.*²³⁹

Cap. XXVIII Van decret tam voluntario quam necessario

1. *Si per absentiam vel negligentiam procuratoris tempus omme de sake onder commissaris te brengen sit elapsum, sententiaque praelationis sit lata, consultum est appellare cum clausula restitutionis in integrum, et iudici a quo et graphiario ne cui nummos consignatos tradat insinuare, et medio tempore in iudicio per requestam petere admissionem in ordine cum aliis disputantibus et concurrentibus in materia praelationis tunc in sententia cognitis. Et si consentiant, illi renunciandum est appellationi; si dissentiant, praeses supremae curiae pro mandato appellacionis relevamentum in forma mandati concedit.*

2. *Quod in fisco dicitur l. <Si>*²⁴⁰ *curator <5 D.> de iur. fisc. (D. 49,14,5) eum fidem de pretio habere non posse. Idem in hac curia in decreto necessario observatur, cum hoc in favorem creditorum videatur esse inductum. Caeterum putem venditorem decretum voluntarium impetrans [lege: impetrantem] fidem posse habere de pretio, cum sua solius intersit.*

3. *In materia subhastationis quatuor fiunt proclamationes, et ne [?] in decreto voluntario 14 diebus inter se distant, sed in necessario sufficiunt octo.*

4. Brieven van custingen van renten *et reliqua nomina debitorum in executione iudicata* werden bij decreete van deesen hove vercocht, *l. 2 C. quand. fisc. vel priv. (C. 4,15,2); solebant in nominibus vendendis ostiarii curiae olim observare distractionis immobilium modum, verum hodie usque eo perventum est ut, si dies cesserit et venerit, exemplo mobilium praesertim liquida veneant; sin minus duabus tantum proclamationibus opus est, una quae in ecclesia fiat, altera quae in frequenti nundinarum hebdomadalium die.*

5. Als men bij decreete procediert tot vercopinge van een custingbrieff mits overgevende den hove seker request vanwegen de gemeyne crediteurs van de geexecuteerde *in iudicio* versoeck te doen om op daghen vercocht te werden, wordt de executie van decret gesuspendeert ende bij consente van parthijen oft ordonnancie van den hove verclaert dat den duerwaerder den brieff alsoo vercoopen ende opdragen sall, in welcke geval den vercooper geen interest pretendeeren mach, maer behoort tevreden te zijn met zijn dobbele ranzoen, *vide instructionis articulum 16.*²⁴¹

6. Als decret geinterponeert ende 't goet bij aftreken van 't segel geleverd is, licht men executorial omme bij den deurwaerder in de possessie gestelt te werden, 't welck geschiet mits beveel doende de pachters niemandt anders te betaelen, *iuxta l. fin. D. de iur. fisc. (D. 49,14,50).*

7. *In decreto voluntario emtor non citatur, secus in necessario, in quo et omnes quorum interest coram curia comparere possunt, sive ab executeore citati fuerint sive non; ut res facilius emtorem inveniat, consentiant interpositioni decreti, salva prerogativa debiti sui, id est behoudende haer recht van preferentie op de penningen die van de vercochte goederen komen sullen; et sic transit res absque ullo onere, exceptis oneribus laudemii et pensionis annuae in praedio*

238. Udalricus Zasius ad Inst. 4,6,32 (Enarrationes in titulum institutionum de actionibus, in *Opera omnia*, Tom. IV, Frankfort 1590, p. 62-64).

239. Franciscus Duarenus, *In lib. V digestorum seu pandectarum commentarius, in tit. I (Opera omnia*, Frankfort 1598, p. 153-171).

240. Doorgehaald: *pro-*.

241. Het is niet duidelijk naar welke instructie wordt verwezen. Bij Van Apeldoorn, a.w., XXX.9 leest men *l. 16, de rescin. vend. (C. 4.44.16)* i.p.v. *vide instructionis articulum 16.*

emphyteutico distracto. In voluntario autem non coguntur creditores quibus hypothecae competunt in redemptiones reddituum immobilium consentire, sed obtinet ea regula, quod res transeat cum suo onere.

8. *Si quid per decretum est venditum, eius ignorantiam nemo potest praetendere, arg. l. Sed et si § Praescribere D. de instit. act. (D. 14,3,11,3). Maer een iegelijck mach komen opposeeren et post sententiam, per quam decretum interponitur usque ad diem secundae venditionis coram hac curia praefixam; imo quod magis est possunt creditores praesentes intra biennium, absentes intra quadriennium admitti, per l. fin. C. de bon. auct. iud. poss. (C. 7,72,10).*

9. *Nota quod executores conveniri possunt a creditoribus si pecunia promissa dolo vel culpa eorum non sit soluta actione negotiorum gestorum, l. Ait praetor § Executor de neg. gest. (D. 3,5,3,8), maer de crediteurs mogen alleen versoeken aen de gerechten ten eynde hem gelieve de vercochte ende onbetaelde goederen andermael te doen vercoopen als vinculo pignoris noch niet gelibereert zijnde, l. A Divo Pio § Si emtor D. de re iud. (D. 42,1,15,7).*

10. So wanneer eenige penninge van de geexecuteerde goederen gecomen, gebracht zijn in de consignatie, mogen d'andere crediteurs hen opposeeren teghens de lichtinge, deduceerende haere gerechtigheyt aeler de lichtinge geschiet etc.

11. *Queritur cuius sint fructus ex re subhastata percepti medio tempore pendente subhastatione? Si primus licitator emtor permanet, ei cedant; si vero alius eum licitando superet, venditori sive creditoribus eius, licet etiam primus secundum vicerit, l. In diem quid C. de in diem addict. (Cf. D. 18,2,11), dan werd den eersten cooper, so hij geen cooper en blijft, betaelt dobbele rantsoen. Item, si post primam distractionem res pereat et casu ignorato re secundo exposita primus licitator emtor permanserit, cui res pereat? Et curia venditori perire voluit, sed sententia eius per supremum senatum rescissa est.*

12. De natuyr van 't onwillich decret van desen hove is van sodanige crachte dat de gedecreteerde goederen dardoor van alle voorgaende laste, so bekende als onbekende, werd gevriet, behouden dengene die daerop eenige actie hebben te pretendeeren haer recht op de cooppenninge, dewelcke bij de bekende crediteure onder suffisante cautie zijn gelijcht, *de iure secus l. Si ob causam 13 C. de evict. (C. 8,44,13).*

13. Indien de cautionaris bekend is ende niet possedeert *immobilia* subject de jurisdictie van den hove, so en is men niet gehouden de cautie t'ontfangen, tenzij deselve cautionaris bij den constituant werde gejustificeert ter plaetse daer deselve cautionaris is woonende, offte anders soude men daarvan niet *via ordinaria* appelleeren, maer darinne voorsien *remedio extraordinario*, als bij mandament poenael, in welcke instantie gedecideert werd de questie van suffisantheyt offte insuffisantheyt van de gestelde borge.

Additiones

*Conf. Psittacum, n. 30 voluntarium [sic] cum dominus vendit, necessarie, cum creditor.*²⁴²

*Paponius, des droits seignoriaulx, arr. 25.*²⁴³

Cap. XXIX De iudicio criminali et confiscatione

1. Naer stijle van deesen hoove werd geobserveert dat de procureur generael, iemandt gedachvaert hebbende in persoon *in causa criminali*, mach versoeken voor ende aeler eysch te doen, dat de gedaechde bij monde ende praeparatoir gehoort sall worden op d'articulen henluyden voor te houden, *Clarus, liber 5 § fin. quaestio 45.*²⁴⁴

2. Volgende de costuyme van den lande so en mach men *in criminalibus* niet appelleeren, maer alle criminele sake werden gedecideert bij de rechters bij dewelcke zij begost zijn, *Guido Papae, quaestio 2.37;*²⁴⁵ *intellige* tenware dat zij in ordinaris proces ontfangen worden, *tunc enim appellatur.*

242. Willem van Alphen, *Papegay ofte Formulier-Boek*, Hoofdstuk XXX Van onwillig decreet (Utrecht 1720, p. 451 e.v.).

243. Cf. Johannes Papon, *In Burbonias consuetudines commentaria*, Tit. XXVI Droits seigneuriaux (Lyon 1550, p. 303-326).

244. Julius Clarus, *Liber quintus sive practica criminalis*, § fin. quaestio XLV (Venetië 1640, p. 395-403).

245. Guido Papae, *Decisiones Gratianopolitanae*, quaestio 237 (Frankfort 1591, fol. 163rb-164va).

3. *In criminalibus virtute quatuor defectuum reus absens potest condemnari de consuetudine generali Franciae; verum de consuetudine Hollandiae et iure communi non potest, si poena sit ultra relegationem.*
4. *Anno 15 affectus est quidam supplicio mortis eo quod sponsam suam invitam abduxerat et cognoverat, arg. l. unde C. de raptor. (Nov. 150 = Coll. IX,13) ex relatu M. Letis van der Meer.*
5. *Ex ordinatione camerae aeris fiscalis homicidio intra domicilii locum commisso tam bona mobilia quam immobilia fisco loci territorii ubi delictum commissum est, applicantur. Caeterum si extra domicilium, mobilia fisco loci delicti, immobilia fisco domicilii applicantur; de bonis autem per officarium confiscatis non gaudet idem officarius nisi tertio nummo.*
6. *Licet bona patris sint confiscata, liberis tamen de iure reservatur legitima, nisi in crimine laesae maiestatis, Dynus in l. Non dubium de reg. iur. in 6.²⁴⁶ De consuetudine huius patriae contrarium observatum.*
7. *In Curia Hollandiae observatur, ut adversus eum qui de crimine aliquo accusatus est etiamsi deprehensus quoque sit, qualecumque id sit, non ulterius proceditur quam ad annotationem bonorum, ususfructus vero apud ipsum accusatum seu captivum remanet usque ad sententiam condemnatoriam.*
8. *Boeten gevallen geduyrende de pacht van eenig ballieut tot dewelcke bij deselve ballieu noch niet gecontenteert en is tot adjudicatie offte condemnatie derselver, komen tot denselven ballieut zijnen pacht als nu geexpireert zijnde offte bij provisie tot zijnen successeur, Bartolus in l. fin. § fin. D. de iur. fisc.²⁴⁷*
9. *Die van de reekenkamer hebben oude possessie dat se verleenen brieve van de landwinninge ende dat niemant en mach van dootslage offte andere mesuise compositie maken dan bij haerlyden advys.*
10. *Item, sij verleenen ius sepulturae homini medio vitae suaptae sponte mortuo, mits betaelende de Majesteyt een redelijcke recompense.*

246. Dinus ad VI de reg. iur. 22 (*De regulis iuris commentarius mirabilis*, Lyon 1543, fol. 44v-45v).

247. Bartolus de Saxoferrato ad D. 49,14,50 i.f. (*Commentaria VI, In secundam digesti novi partem*, Venetië 1602, fol. 123vb).